

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Vývoj slovensko-maďarských vztahů od roku 1945
po současnost**

Mgr. Andrea Szabová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Vývoj slovensko-maďarských vztahů od roku 1945
po současnost**

Mgr. Andrea Szabová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

OBSAH

1	ÚVOD	3
2	MAĎAŘI A SLOVÁCI V OBDOBÍ UHERSKA	7
3	DŮSLEDKY PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY.....	10
	3.1 Trianon – příčina všeho?	11
	3.2 Vznik maďarské menšiny	13
4	MAĎARSKÁ MENŠINA V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ.....	16
	4.1 Menšinové školství	18
	4.2 Cesta, jejímž cílem je revize	21
5	VÍDEŇSKÁ ARBITRÁŽ A JEJÍ DŮSLEDKY	24
6	KONEC DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V MAĎARSKU A ČESKOSLOVENSKU	26
	6.1 Pohled na menšiny v poválečném období	27
7	OTÁZKA MENŠIN V OBNOVENÉM ČESKOSLOVENSKU	28
	7.1 Dohoda o výměně obyvatelstva	29
	7.2 Mírová konference v Paříži.....	32
8	NÁRODNÍ STÁT BEZ MENŠINOVÉHO OBYVATELSTVA.....	35
	8.1 Dekrety prezidenta republiky	36
	8.2 Přesídlení maďarského obyvatelstva v rámci pracovní povinnosti	39
9	VLIV POVÁLEČNÝCH UDÁLOSTÍ NA SLOVENSKO- MAĎARSKÉ VZTAHY	42
	9.1 Reslovakizácia.....	43
10	MENŠINOVÁ POLITIKA POD VLIVEM VÝCHODNÍHO BLOKU. 45	
	10.1 Návrat maďarského obyvatelstva z Čech.....	47
	10.2 Změna postavení maďarské menšiny po roce 1948.....	49

10.3 Maďarská menšina v 50. letech 20. století	53
11 MENŠINY PO ROCE 1968	56
12 MAĎARSKÁ MENŠINA V OBDOBÍ NORMALIZACE	59
13 DŮSLEDKY ZMĚNY REŽIMU PRO MAĎARSKOU MENŠINU ...	63
14 MAĎARSKÁ MENŠINA NA SLOVENSKU PO ROZPADU FEDERACE	72
14.1 Menšinová politika v Mečiarově vládě	75
14.2 Změna slovenské menšinové politiky po roce 1998.....	77
14.3 Slovensko-maďarské vztahy na mezinárodní úrovni	78
15 ZÁVĚR.....	84
16 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	87
17 PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKŮ A ČASOPISŮ	94
18 INTERNETOVÉ ZDROJE	97
19 RESUMÉ.....	99

1 ÚVOD

Střední Evropa byla tradičně mnohonárodnostním regionem, v němž národnostní otázka hrála vždy velmi důležitou úlohu. V důsledku druhé světové války, poválečného vysídlování, přesídlování a stěhování došlo k do té doby nebývalé etnické a kulturní homogenizaci středoevropského prostoru. Z visegrádských krajín má aktuální zkušenost s reálnou menšinovou problematikou a s dobře organizovanou, politicky přiměřeně zastoupenou skutečnou národní menšinou v současnosti již jen Slovensko.¹

Jedinečná existence maďarské menšiny na Slovensku je hlavní důvod, proč jsem zvolila toto téma pro svou diplomovou práci. Zároveň se domnívám, že v českém prostředí není těmto státům věnováno příliš pozornosti, a také sama hodnotím historický vývoj těchto zemí přinejmenším jako zajímavý. Dnes je Slovensko naším sousedem, ale v minulosti jsme tvořili jeden stát, a proto sdílíme i společnou historii. Jak v práci ukážu, právě politika z doby existence Československé republiky velice podstatně ovlivnila postavení maďarské menšiny a události, které se v rámci Československa odehrály, negativně poznamenaly slovensko-maďarské vztahy na dlouhá léta. Přesto toho česká společnost nejen o slovenské historii, ale i o aktuálním politickém či společenském dění na Slovensku příliš neví.

Otázka, kterou si ve své práci kladu a na niž se snažím nalézt odpověď je, kde se nacházejí kořeny tohoto nepochopení a možná i nenávisti. Jaké události se mohly proměnit v tak hluboké křivky, které není ani jedna z těchto stran ochotna překonat? Nebo se jedná pouze o předsudky, které se dědí z generace na generaci a jež nejsou nijak fakticky podložené či oprávněné? Mezi slovenskými a maďarskými obyvateli, kteří společně sdílí prostor jednoho státu, totiž panuje v současnosti nemalé

¹ HALÁSZ, I., *Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí*. Bratislava 2011, s. 225.

společenské napětí. Na jedné straně stojí Slováci, jakožto majorita slovenského státu a na straně druhé maďarská menšina, která tradičně obývala toto území. *Na Slovensku po slovensky!* Tímto heslem by se dala v krátkosti a poměrně výstižně vyjádřit situace, která se odehrává na území Slovenska. Nejedná se o nový fenomén nebo krátkodobou záležitost, nýbrž o výsledek mnohaletého historicko-politického vývoje, na jehož konci nalézáme mezi Slováky a Maďary spíše nevraživost než přátelství.

Nejedná se o malé či zanedbatelné spory, nýbrž o rozpory, které ve svých důsledcích ovlivňují každodenní rutinu Slováků i Maďarů žijících na území Slovenska. Ján Slota, předseda Slovenské národní strany, přirovnal slovensko-maďarské spory k jedné z nejdůležitějších historických událostí československých dějin, a to k Mnichovu 1938. Toto přirovnání nám možná může připadat poněkud nadsazené, ale samo o sobě by mělo upoutat naši pozornost. Skutečně je situace natolik vážná, že si můžeme dovolit přirovnat vztah Slováků a Maďarů k někdejšímu postavení německé menšiny v Československu? Pokud se zaměříme na konkrétní události, jako je například aféra maďarské studentky Hedviky Malinové, musíme uznat, že se jedná přinejmenším o problém. Problém, na který česká média poukazují spíše jen okrajově a povrchně. Pokud se ovšem pozorněji soustředíme na vztah Slováků k maďarské menšině na Slovensku, v některých chvílích skutečně můžeme hovořit o nenávisti a nesnášenlivosti.

Ve své práci obrátím pozornost na všechny podstatné historické události, které měly vliv na formování slovensko-maďarských vztahů. Cílem této diplomové práce bude historický výklad slovensko-maďarských vztahů od konce druhé světové války až do současnosti, se zaměřením na pozici maďarské menšiny na Slovensku. Maďarská menšina je totiž největší minoritou v zemi již od konce první světové války. Přestože je práce zaměřena na události od roku 1945, není možné zcela zásadní události do tohoto roku vynechat. Především protože právě na vznik a vývoj maďarské menšiny měly události před koncem druhé světové války podstatný vliv.

Jak již bylo výše uvedeno, hlavní pozornost budu věnovat postupnému formování maďarské menšiny na území Slovenska. Vysvětlím současné postavení maďarské menšiny na Slovensku jakožto důsledek dlouholetého historického formování. Na pozadí dějinných událostí budu sledovat a analyzovat utváření a existenci maďarské menšiny na jihu Slovenska. Proto je nutné se alespoň okrajově zmínit o událostech, které se sice odehrály před rokem 1945, ale jsou pro pochopení dané problematiky zcela zásadní. Zároveň se pokusím zprostředkovat pohled Slováků na maďarský národ a maďarskou menšinu žijící v „jejich“ zemi a samozřejmě bych analyzovala i pohled z druhé strany.

Menšinová politika může mít mnoho tváří, ale vždy se musí přizpůsobit aktuálním politickým a společenským podmínkám. Na následujících stránkách vyzdvihnu ty nejdůležitější historicko-společenské události, které přímo či nepřímo podstatným způsobem ovlivnily postavení a život maďarského menšinového obyvatelstva, jak v rámci Československa, tak i po jeho rozpadu na půdě samostatného Slovenského státu. Zároveň popíšu konkrétní podobu menšinové politiky v daném historickém období, poukážu nejen na její klady, ale i na její zápory, a podrobím ji historickému srovnání.

Struktura práce je převážně chronologická, v místech, v nichž jsem to považovala za vhodné, jsou součástí kapitol průřezové informace, jež slouží k lepšímu a rychlejšímu porovnání dané situace se současností. Práce má kompilační charakter, hlavním zdrojem informací byla sekundární odborná literatura. Největším zdrojem informací se staly publikace od slovenského historika prof. PaedDr. Štefana Šutaje, DrSc., který se mimo jiné věnuje právě osudu maďarské menšiny na Slovensku. Význam jeho práce dokazuje také skutečnost, že mnoho dalších autorů věnujících se tomuto tématu z Šutaje vychází a opírá se o jeho výzkum. Ke zpracování jednotlivých kapitol byla zvolena tematicky odpovídající odborná literatura. Monografie, odborné příspěvky ve sbornících a články, z nichž práce prvotně vychází, byly převážně českého a slovenského původu.

Kapitoly se postupně věnují postavení maďarské menšiny nejprve v rámci Rakousko-Uherska, následuje období po první světové válce, kdy dochází k oficiálnímu formování maďarské menšiny na území Československa. Vztahy s přímými nástupci habsburské monarchie se kvůli územním sporům nevyvíjely pozitivně, což se přímo odrazilo na vztahu majoritního a maďarského obyvatelstva, které se nově dostalo do pozice menšiny. Zvláště pak ochladly vztahy nově vzniklého československého státu s Maďarskem, které nebylo zdaleka připraveno akceptovat ztrátu slovenského území s velkým počtem svého obyvatelstva.

Trianonská mírová smlouva spolu s vytvořením samostatného československého státu, byly klíčové události, které působily jako katalyzátor revizionistických myšlenek. Trianonské trauma představuje další zásadní okamžik, který je možné považovat za jednu z příčin současných problémů.

Zcela logicky je následující pozornost věnována dodnes velice diskutabilním krokům, k nimž československá vláda přistoupila po roce 1945 s cílem vytvořit národnostně homogenní stát. Rozhodnutí, která byla učiněna v tomto období, poznamenala osudy mnohých slovenských Maďarů na dlouhé roky.

Dále se v práci věnuji změnám, ke kterým ve vztahu k menšinovému obyvatelstvu došlo po komunistickém puči roku 1948, a vůbec celému období, kdy hlavním aktérem menšinové politiky byla komunistická strana. Zásadních obrátů se maďarská menšina dočkala po změně režimu roku 1989 a po rozdělení federace o tři roky později, kdy maďarská menšina je již jen otázkou slovenské politiky. Závěr práce je věnován aktuálnímu postavení maďarské menšiny na Slovensku a jak toto postavení ovlivnilo samotné Maďarsko.

2 MAĎAŘI A SLOVÁCI V OBDOBÍ UHERSKA

V národnostní problematice slovensko-maďarských vztahů je nejpodstatnější oblast jižního Slovenska, která byla a stále zůstává silně etnicky smíšená. V období existence Uherska docházelo v této oblasti ke snahám asimilovat slovenské obyvatele. Proces maďarizace probíhal z části přirozeným vývojem, tedy uzavíráním smíšených manželství, ale také pod vlivem administrativních opatření uherské vládní byrokracie.² Skutečností tedy zůstává fakt, že mnoho etnických Slováků přijalo maďarskou národnost, ale dalo by se říci, že čistě z pragmatických důvodů. Ke změně přistoupila většina slovenských obyvatel kvůli výhodám, které tato změna přinášela. Otázkou zůstává, zda-li formální změnou národnosti, zaniká etnická identita.³

Asimilace nemaďarských národů, podle maďarské strany, probíhala v zájmu státu a maďarského národa. Principu asimilace byla přizpůsobena i vnitřní politika Uherska, tedy moc zákonodárná, výkonná, veřejná správa, ale i školské a kulturní instituce. Řešení národnostní otázky se ztotožňovalo s pomadžarštěním všech příslušníků nemaďarských národů. Ve veřejném životě byly otevřeně stanoveny asimilační cíle a metody, jak postupně a účinně změnit národnostní charakter Uherska.⁴

Hlavním a mnohdy také jediným krokem ke změně národnosti byla znalost, schopnost, ba dokonce nutnost používání maďarského jazyka. „V oblasti státní moci měla maďarština naprostý monopol, de facto, vše spočívalo na zásadě, že uherský stát mluví a s ním se mluví jen maďarsky.“⁵ V tomto ohledu sehrál zásadní roli tzv. Apponyiho školský

² ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 11.

³ Tamtéž, s. 11–12.

⁴ DEÁK, L., *Slovensko a Maďarsko v letech 1918–1920: zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14.–15.6.1994*, Martin 1995, s. 11.

⁵ SOBOTA, E., *Národnostní autonomie v Československu?* Praha 1938, s. 21.

zákon⁶ z roku 1907, který zaváděl maďarštinu, jako povinný vyučovací jazyk na všech typech škol. V roce 1909 následoval další výnos, jenž zaváděl a dovoloval vyučování náboženství pouze v maďarském jazyce. Nařízení, které nový školský zákon přinášel, byla zaváděna i do čistě slovenských obcí, a jeho výsledkem bylo postupné vytlačování mateřského jazyka Slováků. Ministr kultury a vyučování Apponyi obhajoval vydávání svých zákonů takto, „*Nedovolím, aby vyučovali takový kantor, kteří odmítají z dětí vychovávat dobré maďarské občany.*“⁷

Zajímavé je, že po vypuknutí první světové války se velice rychle přistoupilo k vydání nařízení o používání nemaďarské mateřské řeči jakožto výpomocného jazyka, který se měl stát také vyučovacím jazykem ve státních lidových školách.⁸

Celkové postavení slovenského obyvatelstva a dalších nemaďarských obyvatel, například Němců nebo Rumunů, se odráželo také v platnosti volebních zákonů, respektive v počtu voličů. „*V celém Uhersku mělo z 18 milionů obyvatel volební právo jen něco málo přes milion, na Slovensku se jednalo o asi o 170 000 voličů. Při zkoumání uherských volebních zákonů se z návrhů zákonů dovídáme, že všechny byly tvořené na úkor nemaďarů. Při jednotlivých statistických propočtech se neustále zdůrazňovalo, kolik bude maďarských a nemaďarských voličů a dle tohoto kritéria se zákon připravoval.*“⁹ Výše uvedená citace poukazuje na fakt, že si maďarská vláda dobře uvědomovala skutečnost, že na území Uherska maďarské obyvatelstvo nevytváří většinu a proto byla nucena ji uměle vytvořit. Na konci první světové války tuto skutečnost maďarská strana jednoznačně

⁶ Apponyiho školské zákony – Lex Apponyi, jedná se o dva články (26 a 27) z uherského zákoníku z roku 1907. Albert Apponyi pocházel z významného šlechtického rodu a byl významným maďarským politikem. Kromě prosazení školských zákonů je znám také jako člen maďarské delegace na mírové konferenci ve Versailles. Několikrát byl maďarskými univerzitami nominován na Nobelovu cenu míru. Od roku 1923 až do své smrti zastupoval Maďarsko ve Společnosti národů.

⁷ SÝKOROVÁ, D., *Apponyi Albert*[online]. Petit press, 2006 [cit. 2012-02-29]. ISSN 1335-4418. Dostupné z: <http://encyklopedia.sme.sk/c/2739341/apponyi-albert.html>

⁸ HOUDEK, F., *Kapitulácia Maďarov v roku 1918*, Bratislava 2007, s. 57.

⁹ Tamtéž, s. 57.

popřela a požadovala vytvoření nového Maďarského státu, jehož hranice by kopírovaly historické území Uherska.

3 DŮSLEDKY PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Jedním z výsledků první světové války byl zánik starých monarchií, samotný rozpad rakousko-uherského soustátí vedl ke vzniku tzv. nástupnických států.¹⁰ V podstatě se jednalo o malé národní státy, čímž došlo k dovršení procesu emancipace jednotlivých národů. „*V politice a diplomacii spojenců tedy na jaře roku 1918 zvítězila koncepce sebeurčení národů, a hlavním problémem se stala otázka, která se ukázala být jako kardinální, a to kde bude hranice nových států, vzniklých na troskách habsburské říše. Územní požadavky nově vzniklých států ukazovaly však na to, že ve většině případů vůbec nepůjde o národní státy, nýbrž o státní útvary silně zatížené národnostními menšinami.*“¹¹ Kvůli této skutečnosti došlo na území těchto států ke vzniku nových a mnohdy závažnějších konfliktů, než jaké existovaly před rokem 1914, a to především kvůli přítomnosti většího počtu menšin na jejich půdě. Výsledkem versailleského mírového systému byl vzrůstající pocit nespravedlnosti a ukřivdění, který spolu s nevyřešenými problémy menšin vedl v jednotlivých státech k nárůstu nestability a konečné nespokojenosti všech.

Pro vznik samostatného československého státu bylo připojení Slovenska nutností. Z toho důvodu došlo k vytvoření ideje čechoslovakismu, bez této ideje, která sjednotila Čechy a Slováky v jeden národ, by vznik nové republiky nebyl možný. Československý národ totiž tvořil tolik důležitou početní převahu vůči budoucí německé menšině, která čítala přes tři miliony obyvatel. Díky myšlence jednotného národa získalo budoucí Československo argument, na jehož základě dohodové mocnosti podpořily jeho vznik.

¹⁰ Ze zániku rakousko-uherského soustátí vzniklo Československo, Království Srbů Chorvatů a Slovinců, Rumunsko, Rakousko, Maďarsko, část území připadla i obnovenému Polsku.

¹¹ KISSINGER, H., *Umění diplomacie*, Praha 1999, s. 252.

„Rozhodnutím velmocí v roce 1918 a podepsáním mírové smlouvy v Trianonu v červnu 1920, která definitivně kodifikovala také hranice mezi Maďarskem a Československem, se za hranicemi svého původního státu tak ocitlo 1.1 milionu Maďarů.“¹² Tento okamžik sehrál v následujícím vývoji slovensko-maďarských vztahů jednu z nejpodstatnějších rolí. Otázka hranic, s kterou se maďarská strana nikdy nesmířila, se stala zásadní překážkou, jež se postavila mezi československý a maďarský stát.

3.1 Trianon – příčina všeho?

Maďarsko nechtělo rozpad Rakousko-Uherska dopustit, maďarská politická reprezentace operovala na mezinárodním poli s myšlenkou velkého jednotného Maďarska, které mělo odpovídat historickým hranickým Uherska. Skutečností ovšem je, že Uhersko nebylo jednonárodním státem, jako například Německo nebo Bulharsko, nýbrž státem mnohonárodnostním. Z poslední národnostní statistiky, která pochází z roku 1910, vyplývá, že maďarský národ byl na území Uherska v menšině. Většinu tvořili příslušníci jiných národností, jako Rumuni, Slovinci, Němci a jiné národnosti, o jejichž postupnou maďarizaci se vládní kruhy snažily.¹³ Nemaďarské národy žijící v hraniční oblasti Uherska byly přesvědčeny, že hlavním cílem maďarské strany je rozšíření jejich území a umělé rozmnožení maďarského národa pomocí maďarizace.¹⁴

„Když Károlyi s Jászim viděli, že integrita krajiny se nedá zachránit, snažili se prosadit myšlenku plebiscitu a co nejvíce zredukovat území Československa, Rumunska a Jugoslávie. Když ani tyto snahy nevedly k úspěchu, pokoušeli se udržet hospodářskou a dopravní jednotu mezi odtrženými částmi bývalého Uherska.“¹⁵ Rozpadu Uherska se snažila

¹² IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 217.

¹³ HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*. Bratislava 1998, s. 276.

¹⁴ HOUDEK, F., *Kapitulácia Maďarov v roku 1918*, Bratislava 2007, s. 61.

¹⁵ HOUDEK, F., *Kapitulácia Maďarov v roku 1918*, Bratislava 2007, s. 59.

maďarská strana zabránit také prostřednictvím plánu ministra pro národnosti O. Jásziho na federalizaci s národnostní autonomií a demokratickým volebním právem.¹⁶

Podpisem Trianonské smlouvy Maďarsko na mezinárodní úrovni potvrdilo skutečnost, že Slovensko, Podkarpatská Rus, rumunské, jihoslovanské oblasti i Burgenland již nejsou součástí Uherska, ale stávají se součástí okolních států. Jak již bylo výše uvedeno, za hranicemi nově vzniklého státu zůstalo přes jeden milion lidí, kteří se hlásili k maďarské národnosti. Tato skutečnost se samozřejmě stala terčem kritiky z maďarské vládní strany. *„Hranice se však nemohly určit výlučně podle etnického principu. Musely se vzít do úvahy geografické, hospodářské, komunikační a strategické zájmy nově vytvořeného státu, bez kterých by byla ohrožená jeho životaschopnost. Tato kritéria byla uplatněna i jinde a skutečností je, že v Evropě není vlastně státu, jehož státní hranice by se kryly s etnickými.“*¹⁷ Samotná československá vláda zdůrazňovala, že žádná změna hranic mezi Maďarskem a Československem by nepřinesla úplné etnografické rozdělení těchto dvou národů.¹⁸

Trianonská mírová smlouva s Maďarskem byla pro maďarskou stranou zosobněnou tragédií. *„Onoho osudného dne 4. června 1920 vyzváněly po celých Uhrách zvony, na budovách vlály černé prapory, zastavila se doprava, noviny vyšly s černým smutečním rámováním a v kostelích se konaly smuteční bohoslužby.“*¹⁹ Ještě několik hodin před podpisem smlouvy otiskl maďarský deník Pesti Napló článek s názvem Kde podepíšu smuteční mír, v němž se autor snažil navodit smuteční atmosféru. *„4. června 1920 dopoledne, tragicky smutné datum v maďarských dějinách. Zplnomocněnci maďarské vlády podepíší vnucený mír v Trianonu. Maďarští*

¹⁶ PRAŽÁK, R., *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010, s. 268.

¹⁷ ZELENÁK, P., *Slovensko-maďarské vztahy v 20. století*, Bratislava 1992, s. 42–43.

¹⁸ DÉRER, I., *K revisi trianonského míru: Řeč proslovená v poslanecké sněmovně N. S.*, Praha 1928, s. 15.

¹⁹ LENDVAI, P., *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s. 299.

*páni třesoucí se rukou, ale se sebejistotou a neotřesitelnou vírou v krásnější budoucnost zapíší svoje jména na mírový dokument. Jezdecká garda Francouzské republiky stojí čestnou stráž během tohoto historického aktu a podle dosavadních zpráv se podpisu maďarského míru zúčastní osobně řecký král. Kolik světla a venkovní pompéznosti tam venku, když jeden národ doma krvácí a trpí.*²⁰ Na druhé straně československá delegace oslavovala svůj úspěch a vítězství.

V Maďarsku následuje období revizionistické koncepce, jejíž základní kameny byly postavené na přesvědčení, že trianonská dohoda byla vynuceným diktátem ostatních vítězných mocností. *„Zahraniční politika horthyovského Maďarska celé dvě desetiletí meziválečného období viděla hlavní cíl své politiky v anulování Trianonské smlouvy a ve vzkříšení velkého Maďarského státu.*“²¹ Myšlenka velkého Maďarského státu pronikla hluboko do povědomí téměř většiny obyvatelstva. Podle pramenů a některých maďarských historiků v tehdejším Maďarsku neexistovala společenská skupina, vrstva nebo třída, která by s hranicemi svého státu byla spokojená.²² S požadavkem revize Trianonské smlouvy se většina Maďarů ztotožňovala, přestože víra v revizi mírové smlouvy byla zcela neopodstatněná.²³

3.2 Vznik maďarské menšiny

Národnostní menšiny, jež se nově ocitly na území Československa, se od sebe odlišovaly jak historickým vývojem, tak svojí kulturou a národním

²⁰ HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*, Bratislava 1998, s. 272.

²¹ DEÁK, L., *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933–1939*. Bratislava 1991, s. 9.

²² ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 17.

²³ ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava 2009, s. 202.

uvědoměním. Měly však jeden společný znak, součástí Československa se staly bez vlastního přičinění.²⁴

Rozpadem Rakousko-Uherska a vznikem samostatného československého státu došlo ke zcela zásadnímu zvratu v etnickém vývoji převážně v oblasti jižního Slovenska. Podepsáním Trianonské smlouvy došlo ke vzniku problematiky národnostních menšin v této oblasti. Poměrně velká část obyvatelstva se najednou ocitla mimo svůj mateřský stát svého národa a dostala se z postavení vládnoucího národa do postavení minority. *„Musela si zvykat na novou identitu, nové podmínky a jiný status. Část obyvatelstva rozhodnutí z venku o tom, že se stali menšinou, chápala jako křivdu a jejich ideový program z hlediska etnicity a státnosti, se ztotožňoval s revizí hranic. Čímž se dostávali do konfliktu s integritou nového státu a často i do konfliktu se státní mocí.“*²⁵

Na základě mírové dohody Maďarsko ztratilo 72 % území bývalých Uher a asi 64 % původního obyvatelstva. Jak již bylo výše nastíněno, tyto události byly maďarskou stranou vnímány jako násilné rozdělení jednotného uherského státu. Na konci Trianonské smlouvy ovšem nebyl jen vznik samostatného československého státu, ale také vznik maďarského národního státu, kde se stal maďarský národ majoritou a získal rozhodující většinu na správě státu.²⁶

Tyto historické události můžeme možná považovat za hlavní příčinu a zdroj napětí mezi slovenskou a maďarskou stranou. Byly to totiž právě hranice, které vytvořily početnou maďarskou menšinu a jež potvrzovaly maďarskou porážku. Slovenská strana se poměrně rychle snažila maďarskou menšinu z oblasti jižního Slovenska rozptýlit, a dosáhnout tak

²⁴ BAJCURA, I., *Cesta k internacionálnej Jednote*, Bratislava 1983, s. 52.

²⁵ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 12.

²⁶ HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*, Bratislava 1998, s. 277.

změny etnického charakteru území.²⁷ „Už během roku 1920 došlo v maďarské komunitě k velké migrační vlně. Pro existenční těžkosti a pro nesložení slibu věrnosti ČSR muselo opustit do konce prosince 1920 území nově vzniklého státu 105 tisíc Maďarů, většinou inteligence. Podle sčítání lidu z roku 1920 celkový počet Maďarů na území ČSR činil 744 tisíc. Cca 45 tisícům odmítly československé úřady udělit státní občanství.“²⁸

Počet obyvatel, kteří se hlásili k maďarské národnosti, se pomalu, ale jistě snižoval, avšak i přesto byla maďarská menšina po té německé nejpočetnější na území Československé republiky. Podle statistických údajů z roku 1921 se k maďarské národnosti hlásilo kolem 650 000 obyvatel, tedy 21,7 % obyvatel Slovenska.²⁹ Při následujícím sčítání lidu v roce 1930 se k maďarské národnosti hlásilo již o 65 tisíc obyvatel méně. „Dělo se tak nejen vlivem přirozeného návratu části obyvatelstva k původní slovenské národnosti, po letech maďarizace, ale také v důsledku asimilačních prvků uvnitř státu. I přes to, některé obce, které byly původně slovenské, zůstávaly pomad'arštěné a jejich obyvatelstvo se hlásilo k maďarské národnosti.“³⁰ Maďarská strana se snažila prosazovat na Slovensku takové podmínky, které by maďarské menšině umožňovaly žít, jako etnické menšině úzce spjaté s původním mateřským národem.³¹

²⁷ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 15.

²⁸ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 217–218.

²⁹ Údaje o celkovém počtu obyvatel československého státu, kteří se hlásili k maďarské národnosti, se v odborné literatuře liší.

³⁰ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 13.

³¹ Tamtéž, s. 16.

4 MAĎARSKÁ MENŠINA V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ

Menšiny samozřejmě existovaly i před první světovou válkou, již v té době představovaly složitou oblast státní politiky. Ale po první světové válce dostala menšinová otázka zcela jinou podobu. Důsledkem vzniku národních států a vytvářením nových umělých hranic začalo totiž docházet k zásadním změnám v problematice evropských menšin. *„Z některých dřívějších menšin se staly národy státní nebo polostátní a menšinami se staly zase části národů dříve vládnoucích. Němci v Československu, Polsku a Maďarsku, Maďaři v Československu, Rumunsku a Jugoslávii.“*³² Tato změna v minoritu se stala pro dříve vládnoucí skupinu nepřekonatelnou hořkostí. Německá menšina na území Čech ani maďarská menšina na jihu Slovenska se s novou situací nedokázaly a možná ani nehodlaly smířit.

Všechny menšinové skupiny měly být majoritním národům na půdě jejich státu rovnocennými partnery. Mírové smlouvy pamatovaly na problematiku menšin a upravovaly jejich postavení na území nově vzniklých států. Všem takovým menšinám měla být zaručena všechna práva bez ohledu na jejich původ, národní příslušnost, jazyk či náboženské přesvědčení.³³

Československá republika se zavázala dodržovat základní práva menšin, podepsáním smlouvy ze Saint-Germain en Laye z roku 1919. Na základě této smlouvy byly všechny soudy, v jejichž působnosti žilo alespoň 20 % menšinového obyvatelstva, povinny přijmout jakékoli podání v jejich menšinovém jazyce a zároveň v tomto jazyce vystavit vyjádření. *„Mimořádně důležitý byl § 5 jazykového zákona, který stanovil, že vyučování na školách pro národní menšiny má probíhat v příslušném menšinovém jazyku a rovněž kulturní instituce zřízené pro menšiny měly v souladu*

³² KŘEN, J., *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005, s. 458.

³³ *Ústava republiky Československé*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, s. 9.

*s jazykovým zákonem používat odpovídající menšinový jazyk.*³⁴ Přičemž takového luxusu v době před první světovou válkou Slovákům dopřáno nebylo. Maďarská strana, jakožto držitel moci, byla mnohem přísnější. Před válkou i v čistě slovenských oblastech bylo možné používat ve všech úředních stycích pouze a výhradně maďarského jazyka. V problematických oblastech Slováci postrádali střední a odborné slovenské školy a slovenština na školách nebyla přípustná vůbec.³⁵ Následovaly již výše zmíněné Apponyiho zákony, pomocí nichž měl slovenský jazyk vymizet úplně. Tedy na rozdíl od maďarské strany v minulosti se právní systém Československa snažil dopřát nejen maďarské menšině plnohodnotného života bez diskriminace.

Taktéž nová Ústava Československé republiky z roku 1920 zajišťovala všem menšinám jejich práva a ochranu. V šesté hlavě Ústavy byla upravena ochrana národních, náboženských a rasových menšin. Zároveň bylo v jazykovém zákonu dovoleno volné užívání jakéhokoli jazyka ve všech oblastech každodenního života člověka.³⁶ Otázkou však zůstává, jaká panovala ve státě a ve společnosti v této oblasti spokojenost a jak vypadala politická praxe. *„Co se ochrany menšin týče, nakonec nebyl spokojen nikdo. Národní stát se cítil omezen ve své suverenitě, a proto vykládal ustanovení chránící národnostní menšiny ve svůj prospěch.*³⁷ Jednoduše řečeno na úkor všech národnostních menšin na území tehdejšího Československa. Výklad menšinových práv byl posléze předmětem silné kritiky.

Přesto v meziválečném období maďarská menšina dokázala v některých případech svých práv poměrně hojně využít. Například v podobě vydávání různých maďarských periodik, které v Československu

³⁴ MALÝ, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999, s. 293.

³⁵ HOUDEK, F., *Kapitulácia Maďarov v roku 1918*, Bratislava 2007, s. 56.

³⁶ MALÝ, K. a kol. *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*, Praha 1999, s. 293.

³⁷ SCHELLE, K., *Meziválečné Československo a Evropa: vliv evropských záležitostí na meziválečné Československo a československých poměrů na Evropu v případových studiích*, Ostrava 2008, s. 39.

mohly vycházet, také docházelo k zakládání nejrůznějších spolků, s cílem sdružovat maďarské menšinové obyvatelstvo. V letech 1922–1938 byl vydáván deník s názvem Prágai Magyar Hírlap. Maďarští vysokoškolští studenti v Praze založili mnoho kroužků, z nichž některé měly význam i v celomaďarském měřítku. Konkrétně se jednalo o vysokoškolský kroužek Szent Gyorgy Kor, založený v roce 1925. O tři roky později bylo založeno levicové hnutí Sárló a následoval asi nejznámější spolek Petofi Sándor Egyesület z roku 1936.³⁸

Jak je vidět v porovnání se situací na Slovensku, byla česká společnost a prostředí k maďarské menšině a jejím aktivitám mnohem otevřenější. Jakákoli činnost maďarské komunity na Slovensku byla de facto vnímána jako činnost protistátní. *„Maďarské iredentě na Slovensku staví se v cestu překážky..., které sice ani z daleka nejsou nepřekonatelné, přes to však její činnost do jisté míry brzdí. Tato nevýhoda u maďarské menšiny v Praze je stlačena na minimum.“*³⁹

I přes některé výše uvedené negativní faktory můžeme konstatovat, že až do podepsání Mnichovské dohody nedošlo k rozvrácení demokratického politického systému v Československu a k úmyslné likvidaci občanských práv a svobod. Na Slovensku se však tak stalo ihned po vyhlášení autonomie v roce 1938.⁴⁰

4.1 Menšinové školství

Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních rysů nově vzniklého československého státu bylo jeho mnohonárodnostní složení, bylo třeba

³⁸ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďari v České republice: Magyarok a Cseh Köztársaságban : 1918–1992*, Praha 1993, s. 68.

³⁹ PEJŠA, R., KOČIŠOVÁ, S., *K problematice československo-maďarských kulturně-společenských vztahů ve 20. letech 20. století, na příkladu kulturně-společenských aktivit maďarského spolku MAKK*. In: *Sborník k 70. narozeninám prof. R. Pražáka*, Brno 2006, s. 8. Dostupný z <http://kses.ff.cuni.cz>.

⁴⁰ ZAVACKÁ, K., *Lidské - občianske práva a slobody na Slovensku po vzniku Československa*. In: *Sborník přednášek ze semináře občan - národ - stát: Vznik nových států v Evropě na začátku 20. století*, Praha 1996, s. 95.

zabývat se touto skutečností podrobněji a citlivě právě ve sféře školství. „*Otázce menšinového školství se jako první věnoval zákon č. 189/1919 Sb., tzv. Metelkův zákon. Na základě tohoto zákona měly vznikat menšinové školy v každé obci, v níž žilo nejméně 40 dětí školou povinných, a zároveň v této obci nebyla veřejná škola s vyučovacím jazykem, který by byl mateřským jazykem těchto dětí.*“⁴¹ Tyto menšinové školy nepodléhaly místním ani okresním školním radám. Obce a okresy totiž neměly vůči menšinovým školám zřizovací povinnost. Pokud byla menšinová škola spravována přímo ministerstvem školství a národní osvěty, byly náklady na provoz školy hrazeny státem.⁴² Menšinové obyvatelstvo mělo možnost vlastním nákladem zakládat, řídit a spravovat soukromé ústavy nejrůznějšího charakteru mimo jiné i školy a výchovná zařízení. V těchto soukromých ústavech mohly volně používat svého jazyka.⁴³

Tento tzv. Metelkův zákon však napomáhal k úspěšnému rozvoji převážně českého menšinového školství v meziválečném období. Díky tomuto zákonu došlo k ukončení procesu poněmčování českých dětí v oblasti pohraničí a k celkovému rozmachu československého školství na rozdíl od školství německého.

Z pohledu maďarských škol výše uvedený zákon existoval jen v rovině práva, protože na území Slovenska nikdy nevešel v platnost. Na území obývaném maďarskou menšinou se po první světové válce zachovala v podstatě nedotknutá síť značně zanedbaných obecných a církevních škol zděděných z dob Rakousko-Uherska. Československé úřady přistoupily na tomto území ke zřizování dobře vybavených státních škol s vyučovacím jazykem slovenským, čímž chtěly slovenské školy udělat přitažlivější pro maďarské rodiče. Do rozvoje maďarských škol, které byly

⁴¹ KURAL, V. a kol., *Sudety pod hákovým křížem*, Ústí nad Labem 2002, s. 379.

⁴² HAVELKA, J., *Práva a povinnosti místní školní rady a místního výboru školního pro školy menšinové*, Praha 1926, s. 72.

⁴³ Ústava republiky Československé. In: *121/1920 Sb.* 1920. Hlava šestá – Ochrana menšin národních, náboženských a rasových, § 130.

většinou přeplněné, úřady neinvestovaly téměř žádné prostředky.⁴⁴ I přes tento jasně ukřivděný pohled maďarského autora je skutečnost existence linie dvojího školství na území Slovenska nepopíratelná. Maďarská menšina na území Československa měla možnost vzdělání ve svém mateřském jazyce, a to na všech stupních vzdělání.⁴⁵

Školská oblast se i přes svůj benevolentní a demokratický přístup stala pro maďarské obyvatelstvo tradiční oblastí kritiky. O čemž je možné se přesvědčit i v tehdejší československém tisku, který tuto kritiku ze strany maďarského obyvatelstva nepřijímal jako oprávněnou, ba naopak ji označoval za obyčejnou provokaci. Konkrétní stížnosti byly nasměrovány například na úřední názvy měst a obcí v maďarských školních učebnicích. Údajně se totiž mělo jednat o taková místa, která byla původně maďarská, a jejich slovenský název vznikl uměle. Podle maďarských hlasů se jednalo o bezprávné poslovenštění maďarských jmen. Nápravu žádali především, protože toto názvosloví ve slovenštině bylo pro maďarské děti nejen nepřírodným, ale zároveň je odtrhávalo od maďarské historie a jazyka. Československá strana reaguje ostrým protiútokem, operuje především s přesvědčením, že jména a označení byla původně slovenská a poté násilně pomadžarštěna. Maďarské obyvatelstvo si mělo uvědomit, že tato vláda nikoho a nic násilně neposlovenšťovala, tak jako kdysi Pešť. Vzhledem k tomu, že úřední názvy mohou být jen jedny, je zcela správné, že jsou slovenské.⁴⁶

Existence tzv. menšinových škol na Slovensku, na kterých se vyučuje v maďarštině, je předmětem ostrých diskuzí i v současnosti. Na těchto

⁴⁴ LÁSZLO, B., *Maďarské národnostné školstvo*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 199.

⁴⁵ Příkladem může být dva roky stará událost, která se odehrála na základní škole v Dunajské Středě. Zde učitelka potrestala děti za to, že vyrušovaly při výuce angličtiny. Celkem běžná událost, až na to, že děti měly za trest padesátkrát napsat větu: „Ve škole se maďarsky nemluví.“ Celá událost vyvolala silnou vlnu kritiky, protože v této oblasti se k maďarské národnosti hlásí 80 procent obyvatelstva a dvě slovenské školy mohou fungovat jen díky maďarským žákům, kteří ji navštěvují.

⁴⁶ *Úřední názvosloví zlobí Maďary*. In: *Národní listy*, Praha, 1936, s. 3.

školách se slovenština vyučuje, ale pouze jako volitelný či povinně volitelný předmět. Stejně tak, je Slováky ovšem kritizována jakákoli komunikace v maďarském jazyce na půdě slovenských škol. Důvod je jasný, na těchto školách žákům slovenští pedagogové jednoduše nerozumí, protože maďarský jazyk neovládají. V oblasti školství nadále panuje mezi Slováky a maďarskou menšinou napjatá atmosféra. Maďarská strana ve školských otázkách své požadavky zvyšuje a slovenská strana a společnost je jen velmi nerada akceptuje.

4.2 Cesta, jejímž cílem je revize

Jednou ze zásadních událostí, která podstatně ovlivnila vývoj maďarské menšiny v Československu, bylo vytvoření jednotné politické strany, jejíž program hovořil o autonomii Slovenska. Sjednocená strana vznikla roku 1936 a nazývala se Zjednotená krajinská kresťansko-socialistická a maďarská národná strana.⁴⁷ „*V politice maďarské sjednocené strany v roce 1938 byl již jasně proklamovaný požadavek, připojit k Maďarsku území, na kterých žije obyvatelstvo maďarské národnosti.*“⁴⁸

Třicátá léta se na poli mezinárodních vztahů nesla ve znamení revizionistické politiky, která se objevovala především u těch států, které se nedokázaly smířit s výsledky versailleského mírového systému; nejednalo se tedy jen o Maďarsko. „*V létě 1938 byl maďarský revizionismus už bezvýhradně namířen proti ČSR, k územnímu zisku Slovenska a Podkarpatské Rusi, tedy pro společné hranice s Polskem.*“⁴⁹ Jugoslávii a Rumunsku se podařilo s Maďarskem uzavřít kompromisní dohodu. V případě Československa byla dohoda kvůli vysokým maďarským nárokům

⁴⁷ Zjednotená maďarská strana – maďarsky Egyesült Magyar Párt, vznikla sloučením dvou opozičních stran v Československu, a to konzervativnej Országos Keresztényszocialista Párt, které od roku 1932 předsedal János Esterházy, a Magyar Nemzeti Párt, jejímž předsedou byl Andor Jaross.

⁴⁸ ŠUTAJ, Š. a kol., *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989: (identita a politika): teoretická a empirická analýza dát zo sociologicko-psychologického a historického výskumu*, Prešov 2006, s. 12.

⁴⁹ PRAŽÁK, R. a kol., *Dějiny Maďarska*, Brno 1993, s. 257.

pro československou stranu nepřijatelná. Nutno dodat, že maďarská strana se ve skutečnosti o dohodu příliš nesnažila. Protože maďarský cíl byl již od Trianonu jasně stanoven - rozšířit své území připojením části Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Evropský vývoj pomalu směřoval k Mnichovu a Maďarsko se ze zjištěných důvodů rozhodlo postavit na stranu Německa. Toto spojení bylo konec konců stejně výhodné i pro německou stranu. *„Slovensko-maďarský problém se stal součástí mocenských zájmů Německa, které si chtělo ulehčit cestu na Východ. Pod vlivem nacistické politiky, která kladla důraz na řešení otázky německé menšiny v Československu, i maďarská vláda začala předkládat problematiku jižního Slovenska ne jako program územní revize, ale jako zájem Maďarska o nespokojenou a utlačovanou maďarskou menšinu na Slovensku, která bojuje za svoje práva.*⁵⁰

Mnichovská dohoda připravila Československou republiku o pohraniční oblasti s vysokou koncentrací německé menšiny. Mnichovská dohoda Maďarsku prozatím žádné území Československa nepřisoudila, ale na základě tohoto vývoje si Maďarsko nárokovalo oblasti jižního Slovenska ne jako program územní revize, ale jako vyjádření starosti mateřského národa o utlačovanou maďarskou menšinu na území sousedního státu.⁵¹ Krátce po mnichovské dohodě došlo k jednání v Komárně, kde maďarská delegace vznesla požadavek na území o celkové rozloze 13 000 km² s více než jedním milionem obyvatel.⁵² Svůj požadavek odůvodňovala sčítáním lidu z roku 1910, které se ovšem uskutečňovalo za silného maďarizačního tlaku.⁵³ Takto formulované požadavky byly pro slovenskou stranu nepřijatelné, a následovalo jejich odmítnutí. Slovenská strana byla ochotna

⁵⁰ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 17.

⁵¹ ŠUTAJ, Š. a kol., *Maďarská menšina na Slovensku v procesech transformácie po roku 1989: (identita a politika) : teoretická a empirická analýza dát zo sociologicko-psychologického a historického výskumu*, Prešov 2006, s. 13.

⁵² IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 222.

⁵³ KVAČEK, R. a kol., *Československý rok 1938*, Praha 1988, s. 16–17.

diskutovat nad postavením maďarské menšiny na jejich území, ne však nad otázkou postoupení těchto oblastí.

Na základě těchto událostí panoval na československé hranici s Maďarskem poměrný neklid. *„První střetnutí se odehrálo 5. října, kdy maďarská vojenská jednotka napadla československé pozice u Rimavské Soboty. Další útoky proti území ČSR převzaly už polovojenské oddíly Rongyosgárda cvičené v Maďarsku. Jejich úkolem bylo provádění záškodnických akcí na jihu Slovenska a na Podkarpatské Rusi.“*⁵⁴

⁵⁴ ČAPKA, F., LUNEROVÁ, J., *Tragédie mnichovské dohody*, Brno 2011, s. 123.

5 VÍDEŇSKÁ ARBITRÁŽ A JEJÍ DŮSLEDKY

Maďarsko dosáhlo svého cíle 2. listopadu 1938, kdy na základě první vídeňské arbitráže získalo území o celkové rozloze 11 927 km², jednalo se nejen oblast jižního Slovenska, ale i Podkarpatské Rusi včetně Košic a okolí, ale i Mukačeva a Užhorodu.⁵⁵ Jednání ve Vídni byli přítomni zástupci Československa, Maďarska, Německa a Itálie. Územní ztráta Československa ve prospěch Maďarska byla tedy odsouhlasena bez přítomnosti francouzských a britských zástupců. *„Podle rozhodnutí vídeňské arbitráže muselo Slovensko postoupit Maďarsku 771 obcí, v kterých žilo okolo 860 tisíc obyvatel. Z nichž se okolo 504 tisíc hlásilo k maďarské národnosti, ale víc jak 250 tisíc se hlásilo k slovenské a české národnosti. Ve 170 obcích, které byly přičleněné k Maďarsku měli převahu Slováci.“*⁵⁶

Vídeňská arbitráž je zpětně považována za porušení mezinárodního práva, československá vláda totiž její rozhodnutí přijala z donucení a pod tlakem okolností. Vzhledem k tomu, že vídeňská arbitráž byla více méně totožné podstaty, jako Mnichovská dohoda z 30. 9. 1938, byla na základě Pařížské mírové konference prohlášena za neplatnou. Tato skutečnost se dále odrazila na konci druhé světové války v mírové smlouvě s Maďarskem. Zde bylo stanoveno, že hranice mezi Maďarskem a Československou republikou budou obnovené v původních hranicích. Tedy v podobě, kterou měly před Mnichovskou dohodou a událostmi, jež na ni přímo navazovaly a které lze považovat za její přímý důsledek.

„Po obsazení jižních oblastí, které proběhlo mezi 5. a 10. listopadem, opustily arbitrážní území pod tlakem násilných opatření tisícovky obyvatel slovenské, židovské, rusínské a české národnosti. Na obsazeném území maďarské správní a vojenské orgány tvrdě zasáhly do lidských práv

⁵⁵ PRAŽÁK, R., *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010, s. 270.

⁵⁶ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 18.

*nemaďarského obyvateľstva. Na území samostatného Slovenska zůstala asi šedesáti tisícová maďarská menšina.*⁵⁷

Podle Slováků vídeňská arbitráž vůbec nevytvářela spravedlivé etnické hranice, tak jak prezentovala maďarská strana. Naopak, v některých oblastech Slovensko považovalo rozhodnutí arbitráže za hrubé porušení etnického principu. Jednalo se především o tři oblasti, okolí Nových Zámkov, Vrábľov a Hurbanova, dále pak oblast při Jelšave a za nejmarkantnější nespravedlnost při určování nové hranice je považována oblast Košic.⁵⁸

Maďarsko vnímalo rozhodnutí vídeňské arbitráže ve všech ohledech za spravedlivé. Konečně byla v očích maďarské veřejnosti napravena Trianonská křivda a cíl dosavadní maďarské revizionistické politiky byl naplněn. *„Také slovenští Maďaři, jichž se změna hranic týkala, euforicky oslavovali „návrat do ľuna vlasti“, což bylo pro slovenskou spoločnosť jednoznačným potvrzením jejich neloajality a zrady.*⁵⁹

Po vídeňské arbitráži následovalo odtržení Slovenska od Československa a vytvoření samostatné Slovenské republiky, jak zněl její oficiální název na základě ústavy z 21. července 1939. Na mezinárodním poli její existenci krátce po vzniku oficiálně uznalo 27 zemí, byly mezi nimi i velmoci.⁶⁰ Definitivní proces osamostatňujícího se Slovenska byl poznamenán smutnou příchutí vídeňské arbitráže.

⁵⁷ HETÉNYI, M., *Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938–1945: Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933–1939*, Nitra 2008, s. 16.

⁵⁸ DEÁK, L., *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933–1939*, Bratislava 1991, s. 170.

⁵⁹ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 223.

⁶⁰ LONDÁK, M., *Dějiny Slovenska v datech*, Bratislava 2008, s. 413.

6 KONEC DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V MAĎARSKU A ČESKOSLOVENSKU

Rok 1945 byl ve znamení blížícího se konce války, o opětovné porážce a očekávané kapitulaci Německa nebylo téměř pochyb. Spojenci již plánovali novou podobu poválečné Evropy, konala se jedna konference za druhou, na nichž se diskutovalo také o osudu Československa a Maďarska.

Hlavní město Maďarska zaplatilo vysokou cenu za Hitlerův rozkaz bránit „pevnost Budapešť“ dům od domu.⁶¹ „Po dvouměsíčním obléhání dobyli Sověti 13. února 1945 Budapešť a po dobytí Zadunají Rudou armádou skončily boje v Maďarsku 4. dubna 1945.“⁶²

Maďarsko se na konci druhé světové války změnilo v jednu z nejvíce zničených a zbídačených zemí. Stanovisko, které Lászlo Németh vyslovil na konferenci v Balatonszárszó,⁶³ tedy že Maďarsko na tom bude po této válce lépe než po válce první, se nenaplnilo.⁶⁴ Přes nepříznivou mezinárodní situaci Maďarsko přicházelo na mírovou konferenci s vírou, že se velmoci budou snažit napravit nespravedlnosti trianonské mírové smlouvy. Budapešť usilovala o zabezpečení kolektivních menšinových práv pro obyvatelstvo maďarské národnosti v Československu a v případě, že tyto požadavky nebudou splněny, požadovala revizi československo-maďarských hranic na principu podobnému hranicím určených první vídeňskou arbitráží.⁶⁵ Na Pařížské mírové konferenci bylo rozhodnuto, že Maďarsko bude obnoveno ve svých trianonských hranicích, v situaci oproti roku 1920 o to horší, že postavení třímilionové maďarské menšiny nebylo

⁶¹ LENDVAI, P., *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s. 338.

⁶² PRAŽÁK, R., *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha 2010, s. 273.

⁶³ V roce 1943 se v Balatonszárszó konala konference maďarských spisovatelů. Konference se tematicky věnovala období po ukončení války. Lászlo Németh zde představil svůj kontroverzní projev, v němž se snažil analyzovat pravděpodobnou situaci po válce.

⁶⁴ KONTLER, L. a PRAŽÁK, R., *Dějiny Maďarska*, Praha 2001, s. 357.

⁶⁵ ŠUTAJ, Š., *Variácie stop Trianonu v politickej pamati*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha 2010, s. 76.

nijak garantováno. *Výsledek mírového jednání s Maďarskem, mírovou smlouvu, přijala maďarská veřejnost s hořkostí a rozčarováním, ale tentokrát už ve srovnání s hysterií roku 1920 rezignovaně.*⁶⁶

6.1 Pohled na menšiny v poválečném období

*„Po skončení druhé světové války byl v celé střední a východní Evropě patrný negativní poměr k menšinám vyvolaný zejména zneužitím této otázky nacistickým Německem, ale i Maďarskem. I v ČSR, která byla v meziválečném období na rozdíl od sousedů poměrně příznivě nakloněna menšinám, se nyní prosadila protimenšinová politika.“*⁶⁷

Československá exilová vláda požadovala obnovení Československa v původních předválečných hranicích. Rozhodnutí a výsledky Mnichovské dohody i následné vídeňské arbitráže byly mezinárodním rozhodnutím anulovány. Území, které bylo od Československa odtrženo v rámci První vídeňské arbitráže, bylo k němu znovu připojeno. Na základě této skutečnosti se obyvateli Československa měla opět stát početná maďarská menšina. Československá vláda byla tedy po druhé světové válce postavena před nutnost vyřešit nejen otázku hranic, ale i s ní související otázku národnostních menšin.

⁶⁶ IRMANOVÁ, E., *Jednání o míru s Maďarskem, 1945–1947*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha 2010, s. 161.

⁶⁷ SOUKUP, L. a MALÝ, K., *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Praha 2004, s. 241.

7 OTÁZKA MENŠIN V OBNOVENÉM ČESKOSLOVENSKU

Československá exilová vláda, jakožto prozatímní vrchní orgán republiky, si dlouhou dobu kladla otázku, jaký zaujme postoj k německé a maďarské menšině na konci války. Jako rozhodující se ukázala být postupimská konference, která se mimo jiné věnovala návrhům československé vlády na vysídlení menšinového obyvatelstva, které bylo vnímáno jako hlavní katalyzátor válečných událostí.

Ovšem o odstranění československých menšin jako o nejjednodušším řešení menšinového problému uvažovala vládní reprezentace ještě před postupimskou konferencí. *„Československá exilová vláda se snažila prosadit do dohody velmocí s Maďarskem o příměří, podepsané 20. ledna 1945, odsun občanů maďarské národnosti. Narazila však na nesouhlas západních mocností, které argumentovaly tím, že požadavek tohoto druhu do dohody o příměří nepatří.“*⁶⁸

Před zahájením postupimské konference československá vláda zaslala velvyslancům SSSR, USA a Velké Británie oficiální nótu, v níž zdůrazňovala nutnost řešení menšinové problematiky v zájmu zachování míru a stability.⁶⁹ *„Nóta uváděla, že je politickou nutností „evakuovat“ ze země převážnou část menšinového obyvatelstva a uváděla počet 2 až 2 a půl milionu Němců a 400 000 Maďarů“.*⁷⁰ Nóta uváděla, že by se hlavní část transferu maďarského obyvatelstva mohla dít na základě výměny obyvatelstva za přibližně početně stejnou skupinu Slováků, žijících na území Maďarska.

Postupimská konference dosáhla pouze dohody o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska. Zároveň bylo stanoveno, že odsun,

⁶⁸ ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: štúdia*, Praha: 1993, s. 7.

⁶⁹ Nótu zaslal státní tajemník Vladimír Clementis 3. července 1945.

⁷⁰ CHURANĚ, M., *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*, Praha 2001, s. 41.

ke kterému dojde, se musí provádět organizovaně a humánním způsobem.⁷¹

Přestože československá vláda více méně počítala i s vysídlením maďarské menšiny, uskutečnilo se tedy pouze vysídlení německého obyvatelstva. O rozsahu a provedení odsunu maďarského obyvatelstva se dlouhou dobu diskutovalo. Předpokládalo se, že odsunuto bude především obyvatelstvo kompromitované horthyovským režimem. Podle návrhu ministra financí Vavra Šrobára z jara 1945 se počítalo s tím, že bude odsunuto na 70 % všech Maďarů, tedy asi 400 tisíc z celkového počtu 700 tisíc.⁷²

Velmoci, které měly de facto rozhodující pravomoci o nové podobě poválečného světa, nevyslovily s odsunem maďarského obyvatelstva z území Československé republiky souhlas. Jak již bylo řečeno, na postupimské konferenci, kde se na několika jednáních diskutovalo o transferu obyvatelstva, bylo nakonec rozhodnuto jen o odsunu německých menšin.⁷³ Západní velmoci totiž princip kolektivní viny, aplikovanou na maďarskou menšinu, odmítly a nejevily ochotu stavět otázku zodpovědnosti maďarské menšiny v Československu na stejnou úroveň jako vinu sudetských Němců.⁷⁴

7.1 Dohoda o výměně obyvatelstva

Přesto se československá vláda myšlenky odsunu maďarské menšiny nevzdávala. Na Pařížské mírové konferenci se snažila svůj požadavek

⁷¹ SANAKOJEV, Š. P., CYBULEVSKIJ, B. L., *Teherán - Jalta - Postupim: Sborník dokumentů*, Praha 1973, s. 356.

⁷² PEHR, M., *Zápas o nové Československo 1939–1946: válečné představy a poválečná realita*, Praha 2011, s. 135.

⁷³ Na Postupimské konferenci nebyl projednáván jen transfer německého obyvatelstva z Československa, ale i dalšího německého obyvatelstva ze západního Polska a Maďarska. Na skutečnost, že odsun se netýká jen Československé republiky, poukázala britská delegace.

⁷⁴ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 226.

odsunu prosadit. Do té doby se vláda zaměřila na možnost výměny obyvatelstva, tedy Slováků z Maďarska za Maďary ze Slovenska.⁷⁵

Mezi Československem a Maďarskem byla uzavřena dohoda č. 145/1946 Sb. o výměně obyvatelstva. V dohodě bylo uvedeno, že osoby, které se k výměně přihlásí, získají po jejím uskutečnění automaticky občanství druhého státu, pokud ho již nemají. Zároveň došlo k vytvoření zvláštní komise, která měla přijímat a posuzovat přihlášky k výměně. V článku V. dohody se hovořilo o tom, že se má jednat o početně rovnou výměnu obyvatelstva. Československá vláda však měla právo přestěhovat na území Maďarska obyvatelstvo nad rovnocenný počet s odvoláním na článek VIII. této dohody. Tento článek dovoľoval přestěhování těch osob, jež se dopustily trestných činů podle 1–4 nařízení Slovenské národní rady ze dne 15. května 1945, č. 33. To samé platilo o osobách vinných trestným činem v § 5 tohoto nařízení s tím, že počet těchto osob nemůže přesáhnout jeden tisíc.⁷⁶ Smlouva byla podepsána v Budapešti 27. února 1946 a v platnost vešla 15. května 1946.

Dohoda o výměně obyvatelstva s Maďarskem byla přijata se zklamáním jak u české, tak u slovenské veřejnosti. Neznamenalala konečné vyřešení otázky maďarského obyvatelstva na Slovensku. Československá veřejnost by uvítala, kdyby otázka maďarské menšiny byla vyřešena na stejných základech a principech jako otázka německé menšiny. Československá vláda přesto vnímala právě uzavřenou dohodu o repatriaci jako historický čin a mimořádný úspěch zahraniční politiky. Zároveň se očekávalo, že se jedná o začátek řešení maďarské menšinové otázky.⁷⁷

Úspěch z uzavřené dohody však vystřídala nespokojenost s jejím naplněním. Příběh výměny komplikovaly neustálé problémy a

⁷⁵ ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: studia*, Praha 1993, s. 8.

⁷⁶ Dohoda medzi Československom a Maďarskom o výmene obyvatelstva. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 1946.

⁷⁷ Stenografický záznam z 39. Schůze PSP, 8. Března 1946. Dostupné on-line na www.psp.cz

nedorozumění, které souvisely s nepřipraveností k výměně a s nerovnoměrnou majetkovou strukturou stěhovaných osob ze Slovenska do Maďarska. Na místo bohatých vysídlených Maďarů přicházeli chudí rolníci. Ze Slovenska byli Maďaři vybíráni státními orgány, v nichž měli významné postavení komunisté, kteří volili k vystěhování spíše majetnější vrstvy obyvatelstva. Z Maďarska se na výměnu hlásili především ti, kteří nebyli majetkově silní a jež si od nové vlasti slibovali i zlepšení svého ekonomického postavení.⁷⁸

Uskutečněná výměna obyvatelstva mezi Československem a Maďarskem se týkala zhruba 70 000 obyvatel na obou stranách. Vzhledem k celkovému počtu maďarské menšiny na území Slovenska však československá vláda s výsledkem výměny obyvatelstva spokojena nebyla. *Na jižním Slovensku probíhal i proces známý jako reslovakizace. Formálně, šlo o to, aby se občanům Slovenska, kteří se po vídeňské arbitráži ocitli v Maďarsku a z různých důvodů se tehdy přihlásili za Maďary, umožnilo vrátit k slovenské národnosti.*⁷⁹ Problematika reslovakizace zůstala až do současné doby poměrně diskutabilním opatřením československé vlády vůči maďarskému etniku. Proto se jí budeme věnovat hlouběji v jedné z následujících kapitol.

Československá vláda nevyvinula snahu o přestěhování jen maďarského menšinového obyvatelstva, tento postup se snažila uskutečnit také v případě polské menšiny na Těšínsku. Odsun se měl uskutečnit de facto na základě stejného principu jako v případě maďarských obyvatel. Poslanec František Uhlíř⁸⁰ na půdě parlamentu pronesl: *„Je v zájmu budoucího klidného soužití československo-polského, aby se celá polská*

⁷⁸ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 116.

⁷⁹ KOVÁČ, D., *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 236.

⁸⁰ František Uhlíř po vypuknutí druhé světové války emigroval do Francie, působil v zahraničním československém vojsku ve Francii i Velké Británii. Byl místopředsedou československé státní rady v Londýně, v letech 1944–1945 byl poté členem vládní delegace pro osvobozená území. V březnu 1945 byl účastníkem moskevských jednání. Člen Československé strany národně socialistické.

*menšina na Těšínsku přesídlila do Polska a aby všichni Češi a Slováci, žijící na území polském, se přestěhovali k nám.*⁸¹

Je důležité si uvědomit, že o vysídlení německého a maďarského obyvatelstva se mezi československou reprezentací uvažovalo ještě před postupimskou konferencí v londýnském exilu. Československá vláda nebyla pouhým vykonavatelem postupimského rozhodnutí, ale také hlavním lobbistou za tento způsob řešení menšinové problematiky. S odsunem německé menšiny postupimská konference vyslovila souhlas, ale v případě maďarské menšiny musela československá vláda hledat jiná řešení. Odsun maďarské menšiny nebyl podpořen také proto, že nebyl dostatečně včas postaven k projednání na mezinárodním poli, tak jak tomu bylo učiněno v případě otázky německé. Ze všech výše uvedených důvodů byla československá vláda nucena hledat zcela jiný přístup a způsob než v případě Německa, který by vedl k vyřešení maďarské otázky na Slovensku. Jedním z užitých řešení byla dohodnutá výměna části obyvatelstva s Maďarskem, která ovšem československou stranu neuspokojila.

7.2 Mírová konference v Paříži

Mírová konference v Paříži byla zahájena 29. července 1946. Československá vláda doufala, že na jednáních prosadí transfer maďarské menšiny z jihu Slovenska. Zisk souhlasu s odsunem byl ve skutečnosti hlavní cíl, kterého chtěla československá delegace v Paříži dosáhnout.

Avšak ani na Pařížské mírové konferenci československá vláda nenašla u velmocí podporu ve svém požadavku odsunu maďarské menšiny.

O nadějích, které maďarská delegace chovala v otázce hranic, jsme již hovořili. Maďaři stále doufali v možnost připojení alespoň malého území

⁸¹ PEHR, M., *Zápas o nové Československo 1939–1946: válečné představy a poválečná realita*, Praha 2011, s. 138.

s maďarským obyvatelstvem k Maďarsku.⁸² „Kromě toho si delegace vytkla jako cíl prosadit poskytování menšinových práv a jejich mezinárodních záruk a zejména pak zabezpečit setrvání maďarské menšiny na území jižního Slovenska, respektive zabránit jejímu násilnému vysídlení.“⁸³

Maďarskou stranu na konferenci zastupoval ministr zahraničí János Gyongyosi, který se ve svém projevu snažil vyvrátit nespravedlivá obvinění, jež směřovala na adresu Maďarů. Zároveň poukazoval na diskriminaci maďarské menšiny v Československu, jakož i na nebezpečné důsledky uplatňování politiky kolektivní viny.⁸⁴

Na vystoupení Gyongyose reagoval ministr zahraničí Jan Masaryk ostrým proslovem, v němž příslušníky maďarské menšiny obvinil ze spolčení se sudetským zrádcem Henleinem. „Maďarská menšina na Slovensku je stálým zdrojem neklidu. Myslím, že jsem vám objasnil, že dnešní Maďarsko ještě není ochotno vzdát se své staré revisionistické politiky, která je jako vždy namířena proti Československu.“⁸⁵

Pařížská mírová konference však návrhy a argumenty československé vlády nevyslyšela, a s odsunem maďarské menšiny nesouhlasila. Jan Masaryk byl rozhodnutím konference zklamán. Z jeho projevu, který na konferenci pronesl 2. srpna je patrné, že odsun maďarské menšiny považoval za stejně zásadní jako v případě německé menšiny. „Je tu jedna věc, na kterou bych chtěl upozornit, zvláště nesnadné bude přimět československý lid k tomu, aby pomýšlel na navrácení konvencí týkajících se menšin, jakými byly ty, které jsme měli v letech 1918 až 1938, nebo jim

⁸² IRMANOVÁ, E., *Maďarsko v éře sovětizace: mezinárodní a politické aspekty*, Ústí nad Labem 2008, s. 62.

⁸³ IRMANOVÁ, E., *Jednání o míru s Maďarskem, 1945–1947*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha 2010, s. 154.

⁸⁴ IRMANOVÁ, E., *Maďarsko v éře sovětizace: mezinárodní a politické aspekty*, Ústí nad Labem 2008, s. 62.

⁸⁵ IRMANOVÁ, E., *Jednání o míru s Maďarskem, 1945–1947*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha 2010, s. 154.

*analogické. Každá československá vláda, která by mu je chtěla vnutit, by byla se vší pravděpodobností svržena.*⁸⁶

⁸⁶ MASARYK, J., *Jan Masaryk - projevy, články a rozhovory 1945–1948*, Praha 1998, 80.

8 NÁRODNÍ STÁT BEZ MENŠINOVÉHO OBYVATELSTVA

Hlavním cílem a zároveň požadavkem obnoveného Československa bylo vytvoření skutečného národního státu. Idea národního státu, která fakticky nebyla naplněna po první světové válce, měla být na základě čerstvých zkušeností naplněna nyní, v roce 1945. Vláda se shodla na komplexním programu národní očisty, jenž se řídil logikou potrestání minulých zločinů, aby se zabránilo zločinům budoucím. Jen málokterý evropský stát postupoval tak důkladně jako Československo.⁸⁷

„Téma radikálního postupu vůči příslušníkům nepřátelských jinonárodních skupin, tj. Němcům a Maďarům, vypořádání se s válečnými provinilci a provedení národní sebeočisty bylo v české společnosti po květnu 1945 pocíťováno jako obzvlášť naléhavé.“⁸⁸

K dosažení stanoveného cíle měly být použity různé a mnohdy odlišné prostředky, a to podle aktuálního mezinárodního a společenského vývoje. Jak již bylo výše řečeno, za zcela nejjednodušší řešení považovala československá vláda vystěhování menšinového obyvatelstva, v němž spatřovala přímou hrozbu a nepřítele obnovené republiky.⁸⁹ Tento způsob řešení maďarské otázky nemohl být uskutečněn, a proto musela československá vláda přistoupit k jiným variantám řešení. Kabinet se začal orientovat na vnitrostátní řešení, které nevyžadovalo ani souhlas velmocí, ani dohodu s Budapeští. Jednalo se o dva základní způsoby řešení, reslovakizaci a vnitřní kolonizaci.⁹⁰

⁸⁷ FROMMER, B., *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*, Praha 2010, s. 20.

⁸⁸ STANĚK, T., *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu-srpnu 1945*, Praha 1996, s. 9.

⁸⁹ Na Pařížské mírové konferenci Jan Masaryk poukazoval na skutečnost, že maďarští političtí představitelé otevřeně odmítali uznání trianonské smlouvy a hranic, které dohoda vytvářela. Nevyřešení menšinové otázky v blízkosti těchto hranic může nadále znamenat pro Československou republiku hrozbu.

⁹⁰ ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: studia*, Praha 1993, s. 9.

Faktickým legislativním prostředkem, pomocí něhož měly být představy o nové podobě Československé republiky naplněny, byly ústavní dekrety prezidenta republiky spolu s Košickým vládním programem. Tyto dokumenty obsahovaly zcela zásadní zákony a nařízení, jež ovlivnily nejbližší budoucnost maďarské menšiny. Osudy maďarského obyvatelstva v Československu se nyní odvíjely právě na základně těchto zákonů.

8.1 Dekrety prezidenta republiky

„Československá republika se začala budovat jako národní stát Čechů a Slováků. Nová politická a státní reprezentace vycházející ze zásady kolektivní viny se chtěla zbavit neslovanských menšin.“⁹¹ K naplnění tohoto úmyslu byl vydán ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství. Tento dekret měl napomáhat k určení osob, kterých se bude týkat odsun. „Pro další osud německé a maďarské menšiny v Československu se stalo klíčovým ustanovení článku VIII. Prostředkem, který měl uvedený úkol řešit, bylo rozhodování o zachování nebo naopak o odejmutí československého státního občanství.“⁹²

„Dekret vycházel ze stanoviska, že toto občanství přetrvávalo celou dobu války, tak jak existovalo před Mnichovem. Teprve tímto dekretem byli občané německé a maďarské národnosti propuštěni ze státního svazku. Vztah k občanství vycházel z plnění občanských povinností a pozbýval se opcí pro cizí stát, vstupem do služeb jiného státu.“⁹³ Menšinové maďarské obyvatelstvo již v přípravné podobě prezidentských dekretů bylo postaveno na stejnou úroveň jako obyvatelstvo německé. Proti tomu se ohradili

⁹¹ LONDÁK, M., *Dějiny Slovenska v datech*, Bratislava 2008, s. 472.

⁹² SOUKUP, L. a MALÝ, K., *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Praha 2004, s. 142.

⁹³ CHOCHOLATÝ-GROGER, F., *Dekrety prezidenta republiky*. *CS Magazin: Český a slovenský zahraniční časopis* [online], [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2007031045>

představitelé československých Maďarů v memorandu, v němž požadovali odlišný přístup k řešení maďarské otázky na rozdíl od otázky německé.⁹⁴

Přes tyto protesty ztratili na základě ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. nejen mnozí Němci a Maďaři hromadně československé státní občanství. Ti, kteří ještě během války získali občanství německé či maďarské, ztratili československé občanství retroaktivně. Všichni ostatní potom dnem účinnosti ústavního dekretu, a to bez ohledu na skutečnost, že v budoucnu nemusí jinou státní příslušnost získat. Dekrety se zároveň nevztahovaly na ty Němce a Maďary, kteří se v době ohrožení republiky⁹⁵ přihlásili za Čechy nebo Slováky.⁹⁶ Dále zůstalo zachováno občanství těm osobám, které prokázaly, že Československé republice zůstaly věrné. Například se účastnily bojů proti nacismu v zahraničních jednotkách nebo v domácím odboji, vyvíjely politickou činnost v emigraci, financovaly odboj, atd.⁹⁷ Československé státní občanství ztratili, na základě tohoto dekretu, i ti Češi a Slováci, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli nuceni nátlakem nebo zvláštními okolnostmi.⁹⁸

Neméně důležité byly také dekrety, které upravovaly majetkové poměry osob německé a maďarské národnosti. Jednalo se o dekret č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychlené rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakožto zrádců a nepřátel českého lidu, o dekret č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů

⁹⁴ PEHR, M., *Zápas o nové Československo 1939–1946: válečné představy a poválečná realita*, Praha 2011, s. 134.

⁹⁵ Jedná se o § 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

⁹⁶ Česká republika. Ústavní dekret prezidenta republiky o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. In: *č. 33/1945 Sb.* 1945, s. 57–58.

⁹⁷ DEJMEK, J. a kol., *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*, Praha 1999, s. 48–49.

⁹⁸ KUKLÍK, J., *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. In: *Němci a Maďaři v dekretech prezidenta republiky: studie a dokumenty 1940–1945*, Brno: Doplněk, 2003, s. 61.

a některých organizací a ústavů, o dekret č. 28/1945 o osídlení zemědělské půdy Němců a Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, o znárodňovací dekret 100–103/1945 Sb. a o dekret 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a o Fondch národní obnovy.

Ani u těchto dekretů nelze hovořit o paušálním uplatnění principu kolektivní viny, netýkaly se jen Němců a Maďarů, ale všech osob, které se proti československému státu provinily.⁹⁹

Dalším důležitým legislativním dokumentem, který mimo jiné řešil menšinovou problematiku, byl Košický vládní program. Jednou ze zásadních myšlenek, která byla v tomto dokumentu poprvé oficiálně vyslovena, bylo, že obnovené Československo je společným státem dvou samostatných a rovnoprávných národů, Čechů a Slováků. Došlo tedy k novému vymezení vztahu Čechů a Slováků, který měl být zcela partnerský.¹⁰⁰ Totéž ovšem nemůžeme tvrdit o přístupu k existujícímu menšinovému obyvatelstvu.

Mimo jiné bylo v tomto programovém dokumentu řečeno, že německým a maďarským menšinám se slibuje hluboký a trvalý zásah, a jejich příslušníkům bylo oznámeno, že budou zbaveni občanství.¹⁰¹

Ve vládním programu byla věnována pozornost také oblasti školské. V rámci očisty škol a dalších kulturních zařízení bylo stanoveno, že dojde k uzavření veškerých německých a maďarských škol v českých a slovenských městech. Školskou problematiku upravovala ještě před

⁹⁹ DEJMEK, J. a kol., *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*, Praha 1999, s. 50.

¹⁰⁰ THURZO, F., *Jednotnosť a decentralizácia: Glosy k novej ústave*, Bratislava 1947, s. 14.

¹⁰¹ PEHR, M., *Zápas o nové Československo 1939–1946: válečné představy a poválečná realita*, Praha 2011, s. 154.

vydáním Košického vládního programu Slovenská národní rada,¹⁰² která již 6. září nařídila uzavření všech typů i stupňů škol německé a maďarské národnostní menšiny. Výjimku představovaly lidové školy, které vznikly do 6. října 1938.¹⁰³

8.2 Přesídlení maďarského obyvatelstva v rámci pracovní povinnosti

Dalším z řady dekretů, který se ve svém důsledku stal jedním z prostředků, jenž měl alespoň dočasně řešit problematiku maďarské menšiny na Slovensku, byl Ústavní dekret č. 71/1945 Sb. Jeho hlavní myšlenkou bylo posílání maďarských obyvatel na práci do Čech.

Ústavní dekret č. 71/1945 Sb., který pragmaticky vycházel z dekretu č. 33/1945 Sb., sehrál důležitou roli v následujících osudech německého a maďarského obyvatelstva. Jednalo se o dekret prezidenta republiky z 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československé státní občanství právě na základě ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb.¹⁰⁴ Dekret blíže specifikuje, jaké osoby pracovní povinnosti podléhají a které jsou z něho vyňaty. Rozhodnutí o přidělení práce bylo konečné. Tento dekret měl československé vládě primárně pomoci řešit aktuální problémy v poválečné obnově Československa, ale zároveň napomáhal, alespoň dočasně, řešit menšinovou problematiku. Na základě tohoto dekretu byli na práci do Čech odváženi obyvatelé maďarské národnosti, nejvíce ze slabších sociálních vrstev, protože vykazovali větší předpoklad asimilace v cizím prostředí. Od listopadu 1946 do února 1947 bylo odsunuto do Čech přes 44 tisíc osob maďarské národnosti, ale celkový

¹⁰² Slovenská národní rada byla vytvořena na konci roku 1943, jednalo se o společný orgán občanského a komunistického odboje. Jedním z hlavních cílů SNR bylo obnovení Československa, ale na partnerské rovině, kde si budou Češi a Slováci, jakožto dva národy rovnocennými.

¹⁰³ LÁSZLO, B., *Maďarské národnostné školstvo*. In: *Maďari na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 200.

¹⁰⁴ Česká republika. Dekret prezidenta republiky ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství. In: *č. 71/1945 Sb.* 1945, s. 121–122.

počet Maďarů odsunutých do Čech od roku 1945 do roku 1948 byl podstatně vyšší.¹⁰⁵ Tento postup, který československá vláda vůči maďarské menšině zvolila, je do dnešní doby velmi diskutabilní. Přestože české prostředí o této problematice není příliš informováno, kritika, o níž hovoříme, je de facto totožná s kritikou ze strany německého obyvatelstva. Maďarská menšina na Slovensku se i v současné době navrácí k těmto událostem, svou kritiku a nespokojenost formuluje v podobě požadavku na omluvu a odškodnění. V souvislosti s přesídlením maďarské menšiny na práce do Čech dle příslušného ústavního dekretu používají někteří autoři pojem deportace. Tak jako se v česko-německém prostředí neustále diskutuje o oprávněnosti odsunu německého obyvatelstva, diskutuje se mezi Slováky a Maďary o těchto událostech, které maďarští občané přirovnávají k ruským deportacím na Sibiř.¹⁰⁶

Na odsun maďarského obyvatelstva v poválečném období se v současnosti nahlíží negativním způsobem. Celý postup je kritizován nejen pro svoji samotnou podstatu, ale také kvůli skutečné ponižující podobě, kterou měl, jak samotný přesun, tak práce na daném místě v Čechách. Přesun maďarského obyvatelstva probíhal formou vlakových transportů, hlavními konečnými stanicemi byla větší města, jako Praha, Kolín, Jičín, Tábor, Benešov, Plzeň, Pardubice, České Budějovice, Ostrava a Milevsko. V těchto cílových stanicích čekali na maďarský lid místní velkostatkáři, jako na zboží. Tyto scény byly a jsou přirovnávány k tržnicím s lidským masem, které byly otevřeny až do rozdělení posledního Maďara.¹⁰⁷

V současnosti se můžeme na území Slovenska často setkat s různými sociologickými výzkumy, které zjišťují postoj k dané problematice uvnitř slovensko-maďarské společnosti. Základní otázka spočívá v názoru,

¹⁰⁵ ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: štúdia*, Praha 1993, s. 15.

¹⁰⁶ FÁBRY, Z. a kol., *Obžalovaný prehovorí: dokumenty z dejín Maďarov v Československu*, Bratislava 1994, s. 236.

¹⁰⁷ VADKERTY K., *A kitelepitéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről*, Pozsony 2007, s. 24.

zda by se měli Slováci Maďarům omluvit za Benešovy dekrety a za všechny události, které přinesly. Druhé straně je položena otázka, zda by se Maďaři měli omluvit za vídeňskou arbitráž.

Maďarské etnikum československé vládě vyčítá, že nepřistupovala k jednotlivým případům individuálně, a to jak v otázce odebraného občanství, tak v otázce přesídlení na práce do Čech. Výsledkem bylo vyhánění občanů maďarské národnosti z domovů s 30-50 kilovými balíky bez ohledu na jejich minulost, chování či politický postoj. Maďarské deportace za několik měsíců úplně změnily ráz slovenských měst, zvláště Bratislavy, Košic, Levice a Lučence.¹⁰⁸

Deportovaní občané byli zbaveni svého majetku, ztratili svou práci. Práce, již museli vykonávat v přidělené oblasti, byla náročná a mnohdy neodpovídala jejich vzdělání. Hlavní bariéra, s kterou se muselo maďarské etnikum v Čechách potýkat, byl jazyk. Většina maďarských obyvatel totiž neovládala mnohdy ani základy slovenštiny natož pak češtiny. Užívání maďarského jazyka a neochota učit se slovenštinu je i v současné době terčem kritiky, které musí maďarské etnikum čelit.

Maďarské menšině bylo československé státní občanství znovu přiděleno až po dvou letech od konce druhé světové války. Tato skutečnost poukazuje na silnou snahu se s maďarskou menšinou vypořádat.

¹⁰⁸ VADKERTY K., *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről*, Pozsony 2007, s. 126–127.

9 VLIV POVÁLEČNÝCH UDÁLOSTÍ NA SLOVENSKO-MAĎARSKÉ VZTAHY

V souvislosti se změnou hranic můžeme na jižním Slovensku pozorovat zajímavý fenomén, který probíhal do jisté míry přirozeným způsobem po každé změně hranic v 20. století. Část obyvatelstva, která se předtím hlásila k maďarské národnosti, se začala přihlašovat k slovenské národnosti, rodiče začali děti dávat do slovenských škol, maďarské názvy ulic byly přejmenovány na slovenské atd.¹⁰⁹ Svým způsobem se jednalo o čistě pragmatický krok, k němuž se maďarské etnikum přiklonilo na základě politicko-společenského vývoje. Většina maďarských škol byla uzavřena, takže je zcela logické, že děti maďarského obyvatelstva navštěvovaly školy slovenské. Svým způsobem došlo k jakémusi přizpůsobení novým životním podmínkám, v nichž se maďarské etnikum nyní ocitá. Tato skutečnost ovšem neznamena zánik maďarské etnicity jako takové.

Na území jižního Slovenska panovaly na konci války mezi slovenským a maďarským obyvatelstvem poměrně vyhrocené vztahy. Postup, který československá vláda zvolila vůči menšinám a jenž se přímo dotkl maďarského obyvatelstva na Slovensku, znamenal další prohloubení nepochopení a nenávisti mezi oběma národy. Krizová situace se projevovala také otevřeným násilím, které bylo namířeno jakožto msta proti maďarskému obyvatelstvu. Vzhledem k těmto skutečnostem, se stala problematika maďarského menšinového obyvatelstva jednou z prvořadých, kterou se československá vláda snažila řešit.

Poválečný vývoj zanechal v očích obou těchto susedů pocit křivdy a nespravedlnosti. Události, které bezprostředně souvisely se snahou odstranit maďarskou menšinu z života Slováků, poznamenaly slovensko-maďarské vztahy na dlouhou dobu. Slováci vyčítají Maďarům a maďarské

¹⁰⁹ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 28.

menšině jejich činy, kterých se dopustili na připojeném území po vídeňské arbitráži. Maďarská strana se musela hořce smířovat s kroky, jež vůči nim učinila československá vláda bezprostředně po válce. Pocit opětovné porážky a pomyslný návrat do situace, kterou vytvořila Trianonská smlouva, znamenaly pro maďarskou menšinu a celé Maďarsko zklamání. S tím rozdílem, že pohled na menšiny a menšinovou politiku se od základů změnil. Za současné situace nebyly vlády ve střední Evropě ochotné menšinovou politiku podporovat. Aktuální situaci v československém prostředí shrnul ministr zahraničí československé republiky na mírové konferenci v Paříži takto: *„Bylo by obzvláště těžké přimět československý lid k uvažování o myšlence návratu k menšinovým smlouvám, jaké jsme měli v letech 1919–1938. Ta československá vláda, která by se o to pokoušela, by byla velice pravděpodobně svržena.“*¹¹⁰

Z pohledu maďarských obyvatel Slovenska to, co zatěžuje slovensko-maďarské vztahy, jsou především všechna protimaďarská opatření vydaná po druhé světové válce. Zbavení maďarského obyvatelstva občanských a jazykových práv, nucené přesídlení do Čech na práci, oboustranná výměna obyvatelstva a reslovakizace.¹¹¹ Hromadné přesídlení maďarských rodin z jižního Slovenska do českého pohraničí, které bylo po odsunu Němců liduprázdné.¹¹²

9.1 Reslovakizácia

Reslovakizace se měla stát úspěšným prostředkem pro snížení počtu obyvatelstva maďarské národnosti. Slovo reslovakizace je nutné rozlišovat na základě historických souvislostí, tento pojem používaný po roce 1918 není nositelem zcela totožného významu, jako když jej používáme

¹¹⁰ IRMANOVÁ, E., *Jednání o míru s Maďarskem 1945–1947*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha 2010, s. 154.

¹¹¹ Slovenské slovníky vysvětlují pojem slova reslovakizácia jako opětovné poslovenštění pomadžarštěných Slováků. Tedy nejedná se o stejný či podobný význam slova maďarizace, reslovakizace měla z původních Slováků, kteří za dané situace přešli k maďarství, učinit opět Slováky.

¹¹² KOVÁČ, D., *Dějiny Slovenska*, Praha 2011, s. 236.

v souvislosti s událostmi odehrávajícími se po roce 1945. Se vznikem Československé republiky byl proces reslovakizace přirozenou součástí etnických procesů. Tento proces můžeme charakterizovat jako návrat etnicky dezintegrovaného obyvatelstva ke svému původnímu národu. Jednalo se o součást řešení slovenské otázky, dovršení národního uvědomění a národně sjednocovacího procesu v době vzniku Československa. Po roce 1945 je možné chápat reslovakizaci jako způsob řešení maďarské otázky na Slovensku. Reslovakizace se právně opírala o již uváděný Dekret prezidenta republiky č. 33/1945 o úpravě státního občanství německé a maďarské národnosti. Československá vláda odhadovala, že se reslovakizace bude týkat 150 000–200 000 pomadžarštěných Slováků.¹¹³

K účelům reslovakizace byla zřízená příslušná reslovakizační komise, která prováděla kontrolu jednotlivých přihlášek. Z průběžného šetření byly vyřazeny jednak okresy čistě slovenské, v kterých se předpokládalo, že se k maďarské národnosti hlásili jen čistí, tzv. etničtí Maďaři. V maďarských okresech, v nichž experti nenašli žádné slovenské obce, byli obyvatelé těchto obcí označeni za Maďary, a nikoli za pomadžarštěné Slováky. Na základě reslovakizační komise byla těm obyvatelům, jejichž přihlášky byly akceptovány, vydána potvrzení o národnosti, a to na jméno hlavy rodiny, ostatní členové rodiny byli na potvrzení o národnosti jen uvedeni.¹¹⁴

¹¹³ BOBÁK, J., *Resimilácia a tzv. reslovakizácia po roku 1945*. In: *Historický zborník 6*, Martin 1996, 60–83.

¹¹⁴ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 116.

10 MENŠINOVÁ POLITIKA POD VLIVEM VÝCHODNÍHO BLOKU

Po druhé světové válce pomalu docházelo k rozdělení světa na dvě části, jejím výsledkem byl vznik železné opony a rozdělení středoevropského prostoru na západní demokratickou a východní komunistickou část. Tato skutečnost měla za následek velmi výrazně odlišný vývoj národnostních struktur zdejších států. Západní země se svým rychlým ekonomickým rozvojem staly cílem imigrantů nejen z východní Evropy, ale i z mnohých mimoevropských zemí.¹¹⁵ Musely se s tímto fenoménem vyrovnat a naučit se s příslušníky odlišných etnik žít. U států východní Evropy, které se dostaly pod vliv a moc sovětského vůdce, byl kontakt s menšinami a přístup k nim odlišný. *„Východní středoevropské země zůstaly této poválečné vlně mimoevropské imigrace v důsledku své politické uzavřenosti ušetřeny. Menšinám se věnovala poměrně velká pozornost a rozhodně nelze říci, že by docházelo k nějaké plošné diskriminaci. K pronásledování příslušníků menšin docházelo stejně jako u majoritních populací, ale to bylo motivováno především politicky z komunistických pozic totalitního státu.“*¹¹⁶ Země, které se po válce zařadily do východního bloku, se potýkaly pouze s tradičními menšinami na území svého státu. Do pádu železné opony byly tyto tradiční menšiny jediným problémem národnostní politiky těchto uzavřených států.

Řešení maďarské otázky bylo od konce druhé světové války podřízeno zájmům Moskvy. Hlavním cílem bylo odstranit všechna ohniska rozporů mezi státy formujícího se bloku. *„Problém maďarské menšiny takové ohnisko představoval, neboť vyvolával nepřátelství mezi*

¹¹⁵ *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě, Opava 2002, s. 13.*

¹¹⁶ *Tamtéž, s. 13.*

*Československem a Maďarskem. Naděje na prosazení československé koncepce řešení maďarské otázky se velmi rychle vytrácela.*¹¹⁷

Po převzetí politické moci Komunistickou stranou Československa v únoru 1948 došlo k nastolení režimu diktatury proletariátu a realizaci programu výstavby socialistického systému, což posunulo celý komplex národnostních problémů do kvalitativně nové polohy. Národnostní otázky měly být nově řešeny na základě marxisticko-leninského učení. Jako prioritní se v tomto období ovšem ukázaly jiné politické a společenské oblasti. Výsledkem bylo nedůsledné, nedemokratické a provizorní uspořádání národnostních poměrů ve státě. Postavení menšin, jako by se zakonzervovalo v podobě, již získalo v předcházejícím období a která s určitými modifikacemi přetrvávala i v letech následujících.¹¹⁸

Protimaďarské represe trvaly do únorového puče roku 1948, po němž začala postupná náprava způsobených křivd.¹¹⁹ Všechny tyto události spolu s otevřenými ataky byly pro hrdé maďarské obyvatele těžkou zkouškou, během níž nepřátelský vztah k slovenskému sousedovi získával na síle a odhodlání.

Po politických rozhodnutích vládní KSČ byla československými státními a zákonodárnými orgány přijata opatření na zrovnoprávnění resp. odstranění některých diskriminačních norem a opatření vůči obyvatelům maďarské národnosti. Byl přijatý zákon o navrácení československého státního občanství, rozhodnuto o postupném návratu osob odsunutých na práce do Čech v letech 1945–1948 a ukončena výměna obyvatelstva mezi Československem a Maďarskem.¹²⁰ K tomuto rozhodnutí vláda přistoupila, mimo jiné také proto, že výše uvedené postupy řešily maďarskou

¹¹⁷ KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha 1990, s. 123.

¹¹⁸ GAJDOŠ, M. a KONEČNÝ, S., *Postavenie Rusínov-Ukrajincov na Slovensku v rokoch 1948–1953*, Praha 1994, s. 20.

¹¹⁹ ZELENÁK, P., *Slovensko-maďarské vzťahy v 20. storočí*, Bratislava 1992, s. 46.

¹²⁰ ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: štúdia*, Praha 1993, s. 10.

menšinovou otázku jen částečně a nenaplnily vládní očekávání. Nejpodstatnějším důvodem změny politiky vůči maďarskému obyvatelstvu byl ovšem tlak Sovětského svazu na urovnání vztahu mezi Československem a Maďarskem, protože oba státy se staly členy východního bloku. Poté, co se v Maďarsku ujali moci komunisté, stal se i tento, původně poražený stát v očích sovětské politiky rovnocenným partnerem slovanských a vítězných států.¹²¹ Moskva již nepodporovala československé snahy na odsun a vytlačení maďarského obyvatelstva z území Československa. Maďarsko se stejně jako Československo stalo článkem sovětského bloku a Sovětský svaz nemohl vyslovit podporu jen jednomu z těchto soupeřících států.

10.1 Návrat maďarského obyvatelstva z Čech

Pracovní povinnost maďarského obyvatelstva na základě dekretu č. 88/1945 byla ve většině případů ukončena právě v únoru 1948, protože na základě tohoto dekretu byla pracovní povinnost vyměřena na dobu jednoho roku. Československá vláda se však snažila, aby odsunuté maďarské obyvatelstvo na území Čech zůstalo a aby se nevracelo se do problematické oblasti jižního Slovenska. Z toho důvodu byla pracovní povinnost maďarskému obyvatelstvu prodloužena o šest měsíců a navrženo, aby Maďaři v Čechách získali státní občanství.¹²² Vláda se tady snažila, aby se dočasně odsunuté maďarské obyvatelstvo na území Čech usadilo natrvalo. Ovšem jen velice málo Maďarů bylo ochotno na tento vládní návrh přistoupit. Od samotného počátku povinného odsunu docházelo k útěkům maďarského obyvatelstva z Čech zpět do rodné oblasti, maďarské obyvatelstvo se nechtělo s nuceným přesídlením a ztrátou svého skutečného domova a majetku smířit.¹²³

¹²¹ KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha 1990, s. 123.

¹²² ŠUTAJ, Š., *Nútené presídľovanie Maďarov do Čiech*, Prešov 2005, s. 83–85.

¹²³ UJVÁRY, Z., *Bezdomovcem ve své vlasti*, Praha 1994, s. 71.

Situaci pomohlo vyřešit rozhodnutí o navrácení československého státního občanství obyvatelům maďarské národnosti. 12. září 1948 bylo přijato opatření k zabezpečení návratu pracovních sil maďarské národnosti z Čech. Tyto osoby, které znovu získaly československé státní občanství, měly být z práce uvolněny od 1. května 1949.¹²⁴ Návrat maďarského obyvatelstva zpět do oblasti jižního Slovenska byl velice obtížný a sám o sobě přinášel mnoho problémů, které se musely řešit. Zásadní otázka, která nejvíce trápila samotné Maďary, zněla, zdali se mají kam vrátit. Deportace zpravidla zasáhly takové vesnice, v nichž původně nežilo téměř žádné slovenské obyvatelstvo, jež se do těchto oblastí dostalo až v po válce v rámci odsunu a reslovakizace maďarského obyvatelstva. V souvislosti s návratem maďarského obyvatelstva z Čech se rozhořela mezi maďarským a slovenským etnikem nová válka, protože tam, odkud maďarské obyvatelstvo odešlo, se usadilo obyvatelstvo nové, slovenské. Bohaté maďarské menšiny vystřídaly většinou méně majetné slovenské skupiny, přičemž Slováci z Maďarska si od přestěhování slibovali zlepšení svých životních podmínek.

Přestože stát neuznával svou povinnost nahradit škody, které vznikly maďarskému obyvatelstvu po druhé světové válce v důsledku vládní politiky, byla komplikovaná situace řešena sociální pomocí. Podpora měla podobu náhradního ubytování nebo příspěvku na výstavbu nového domu. Samozřejmě, že náhradní bydlení nebylo ani zdaleka adekvátní náhradou za původní domov.¹²⁵

Komplexním řešením problémů slovenského jihu měla být Akcia juh, která proběhla v letech 1949–1950; šlo o odsun politicky nevyhovujících osob maďarské národnosti, nepřátel komunistického režimu z jižního Slovenska do Čech. Jednalo se o takové maďarské obyvatelstvo, jemuž

¹²⁴ ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*, Bratislava 1993, s. 146.

¹²⁵ ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: štúdia*, Praha 1993, s. 18–19.

nebylo po roce 1948 navraceno státní občanství. V rámci této akce se také uskutečnilo odškodnění náboristů z let 1946–1947, kteří se vraceli z Čech.¹²⁶

10.2 Změna postavení maďarské menšiny po roce 1948

Hlavním charakteristickým znakem vývoje maďarského obyvatelstva na území Slovenska po skončení druhé světové války byl mírný růst absolutního počtu Maďarů a mírný pokles jejich relativního zastoupení v rámci celého slovenského území, který byl způsoben větší dynamikou slovenské populace ve srovnání s maďarskou.¹²⁷

„Prevzatím moci komunistami vo februári 1948 sa vytvorili nové medzinárodnopolitické i vnútropolitické podmienky na riešenie „maďarskej otázky“, ktoré významne ovplyvnili vzťah „československých“ a slovenských komunistov k maďarskej otázke. Československo a Maďarsko sa ocitlo v spoločnom mocenskom bloku pod patronátom J. V. Stalina.“¹²⁸ Silná maďarská kritika namířená na diskriminační politiku Československa nebyla v rámci sovětského bloku žádoucí.

Situace byla o to složitější, protože po válce v Československu nebyla obnovena práva národních menšin v takové podobě, jakou měly v meziválečných letech. Absence jakýchkoliv menšinových práv pro maďarské obyvatelstvo na území Československa byla hlavním terčem maďarské kritiky. *„Ústava z roku 1948 hovoří jen o právech občanských,*

¹²⁶ JANCURA, V., *Historik: Vyhostených už raz odškodnili*. In: *Pravda.sk* [online]. [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: http://spravy.pravda.sk/historik-vyhostenych-uz-raz-odskodnili-fdg-/sk_domace.asp?c=A070911_233901_sk_domace_p29

¹²⁷ PODOLÁK, P., *Národnostné menšiny v Slovenskej republike: z hľadiska demografického vývoja*. Martin 1998, s. 14.

¹²⁸ ŠUTAJ, Š., *Nútené presídľovanie Maďarov do Čiech*, Prešov 2005, s. 87.

*kteřá měla zabezpečit i práva národností. Označení národní menšina se již neužívalo.*¹²⁹

Československá ústava z roku 1948 totiž hovořila o státě dvou národů, tedy pouze národu Čechů a Slováků. Neuplynul ani měsíc od schválení nové Česko-slovenské ústavy, když Klement Gottwald Ústřednímu výboru KSČ oznamoval: *„Konečně soudruzi, je zde vnitropolitická otázka maďarské menšiny u nás. Nám se to nepodařilo jako u Němců. My s těžkostmi provádíme výměnu obyvatelstva. Musíme natrvalo počítat s existencí několika set tisíc Maďarů u nás. Budeme jim muset dát nějaká práva, asi jako mají Poláci a Ukrajinci, ovšem žádné politické strany, žádné odborové organizace, žádný zvláštní status. Něco jim dát musíme, abychom s tím měli pokoj. To je nutné ze zahraničně-politických důvodů.*¹³⁰

Zásadním okamžikem pro následující vývoj menšin na území Československa bylo vydání nařízení vlády č. 76/1948 o vrácení československého státního občanství osobám německé a maďarské národnosti, které upravoval ústavní dekret prezidenta republiky z 2. srpna 1945, č. 33. Sb. o úpravě československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti. Nařízení vlády č.76/1948 nabývalo účinnost od 26. dubna 1948. Podle tohoto nařízení bylo možné vrátit československé občanství jen žadateli, který neporušil povinnosti československého státního občana, nenabyl jiné státní příslušnosti a měl trvalé bydliště na území Československé republiky. Žadatel, který dovršil do dne podání žádosti čtrnáctého roku věku, musel navíc prokázat přiměřenou znalost češtiny nebo slovenštiny.¹³¹ Vládní nařízení č. 76/1948 bylo zrušeno 13. prosince 1949 a nahrazeno předpisem č. 252/1949 Vládní nařízení o

¹²⁹ NOSKOVÁ, H., *Národnostní menšiny v Československu a rok 1989*. In: *Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac*, Praha 2009, s. 1.

¹³⁰ KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha 1990, s. 123.

¹³¹ Vládní nařízení o vrácení československého státního občanství osobám národnosti německé a maďarské. In: č. 76/1948 Sb. 1948.

vrácení československého státního občanství osobám německé národnosti.¹³²

Pro problematiku maďarské menšiny bylo podstatné vydání Zákona o štátnom občianstve osob maďarskej národnosti. Zákon 245/1948 byl vydán 25. října 1948, účinnost nabyl 17. listopadu 1948. Říkal, že: „*Osoby maďarské národnosti, které dne 1. listopadu 1938 byly československými státními občany, mají bydliště na území Československé republiky a nejsou příslušníky cizího státu, nabývají bez dalšího československého státního občanství dnem, kdy tento zákon nabývá účinnosti, složí-li do 90 dnů od tohoto dne slib věrnosti Československé republice (§ 2, odst. 2).*“¹³³ Toto ustanovení se ale nevztahovalo na ty osoby, které se těžce provinily proti Československé republice anebo jejímu lidově demokratickému zřízení, dále neplatilo pro osoby, určené na výměnu podle dohody mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 27. září 1946, č. 145 Sb. Žádost o navrácení československého státního občanství se podávala na příslušném Okresním státním výboru, který byl pověřen vydat v této věci rozhodnutí.

Ziskem či znovunabytím československého státního občanství bylo maďarské obyvatelstvo zrovnoprávněno se všemi ostatními československými občany. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 byl vydán mimo jiné také proto, aby se zabránilo německé a maďarské menšině podílet se na participaci státu. Bez státního občanství totiž pozbýváte právo volit a být volen, pomocí tohoto dekretu bylo zabráněno především německé a maďarské menšině účastnit se tvorby budoucí československé státní moci. Ústavní dekret tento účel již splnil a po komunistickém puči nebyla jeho další platnost zapotřebí. Zisk státního občanství ovšem neznamenal znovunabytí zkonfiskovaného majetku.

¹³² Vládní nařízení č. 252/1949 pocházející ze dne 29. listopadu 1949, účinnost nabyl 13. prosince 1949. Tímto dnem byla ukončena platnost vládního nařízení č. 76/1948.

¹³³ Zákon o štátnom občianstve osôb maďarskej národnosti. In: č. 245/1948 Sb. 1948.

Obyvatelstvo, jemuž byl majetek zkonfiskován, nemělo ani po navrácení občanství nárok na odškodnění. Obnovení státního občanství maďarskému obyvatelstvu vyvolávalo obavy u těch Slováků, kteří získali jejich zkonfiskovaný majetek. Výsledkem těchto obav byl mnohdy samovolný odchod těchto Slováků, kteří nechtěli čekat, až se Maďaři pro svůj majetek vrátí.¹³⁴

V roce 1948 došlo také k vyřešení majetkových závazků mezi Československem a Maďarskem. Oba státy se vzájemně zřekly všech reálných i potencionálních nároků. *„Československo vyhlásilo za vyrovnané zbývající reparační nároky a náhrady škod přiznané mírovou smlouvou. Maďarsko vyhlásilo za vyrovnané všechny pohledávky a nároky, které byly uplatněny nebo by mohly být uplatněny v budoucnu v důsledky československých zákonodárných, soudních, správních a jiných opatření proti majetku Maďarska, maďarských veřejných a právnických osob jakož i majetku osob soukromých. Je nepochybné, že mezi tato opatření patří především dekrety prezidenta republiky o nakládání s nepřátelským majetkem.“*¹³⁵

Po roce 1948 sice došlo k mnoha legislativním změnám, které se přímo dotýkaly maďarského obyvatelstva, ale ke skutečnému vyřešení maďarské otázky nikoli. Napětí v oblasti jižního Slovenska tak existovalo dál, pod vládou komunistickou, stejně tak, jako v dobách demokratických.

Přesto se události vyvíjely pro maďarské obyvatelstvo pozitivním směrem. Maďarské obyvatelstvo se pomalu probouzelo opět k životu. Po dlouhé době, během níž byly uzavřeny veškeré maďarské školy, došlo k otevření paralelních maďarských tříd na slovenských školách. Následně bylo obnoveno vyučování v maďarském jazyce na půdě nově otevřených

¹³⁴ UJVÁRY, Z., *Bezdomovcem ve své vlasti*. Praha 1994, s. 82.

¹³⁵ SECHTER, J., *Trianon podruhé*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha 2010, s. 166.

maďarských škol. Výsledkem bylo rychlé rozvinutí maďarského školství.¹³⁶ Jak je vidět, po roce 1948 došlo takřka k paradoxu, když menšiny dříve tvrdě diskriminované byly s nástupem totality zrovnoprávněny.¹³⁷

Již v roce 1948 začaly v Bratislavě opět vycházet maďarské noviny Új Szó¹³⁸, zpočátku jako týdeník, po roce 1952, jako deník. V březnu 1949 vznikl Kulturní spolek maďarských pracujících v Československu – Csemadok.¹³⁹ Společenský a vzdělávací svaz Maďarů na Slovensku existuje i v současnosti, je otevřeným kulturním a společenským svazem, který ochraňuje specifické zájmy, a napomáhá účinnému působení maďarské společnosti. Dále se aktivně podílí na realizaci rozvojových programů samosprávy a užších regionů. Mimořádně veliký význam svaz přisuzuje zachování a rozvíjení národnostní identity Maďarů na Slovensku, zachování národní kultury, tradic a mateřského jazyka. Za stejně důležité svaz považuje zabezpečit možnosti institucionálního vzdělání v mateřském jazyce na všech stupních škol, tedy od mateřských školek až po školy vysoké.¹⁴⁰

10.3 Maďarská menšina v 50. letech 20. století

Po roce 1950 došlo v důsledku společensko-ekonomických procesů k velkým migracím obyvatelstva, což se projevilo nejen v celkové etnické struktuře obyvatelstva Slovenska jako celku, ale hlavně v národnostně smíšených oblastech. Obyvatelstvo se stěhovalo do ekonomických středisek, rostla urbanizace, narůstal počet smíšených manželství.

¹³⁶ HÜBL, M., SKŘENKOVÁ, E., *Češi, Slováci a jejich sousedé: úvahy, studie a polemiky z let 1979–1989*. Praha 1990, s. 119.

¹³⁷ PETRÁŠ, R., *Menšiny v komunistickém Československu: právní a faktické postavení národnostních menšin v českých zemích v letech 1948–1970*, Praha 2007, s. 117.

¹³⁸ Vycházel v Bratislavě ve vydavatelství Pravda. V překladu název Új Szó znamená Nové slovo.

¹³⁹ Celý název spolku zněl - Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete (Kulturní svaz maďarských pracujících v Československu). Jednalo se společenskou a kulturní asociaci, která podporovala maďarskou národnostní menšinu na Slovensku. Od roku 1951 vydávala kulturní měsíčník s názvem Fáklya a od roku 1956 vydává také týdeník A Hét. Csemadok má svoje pobočky na mnoha místech dnešního Slovenska.

¹⁴⁰ Szlovákiai Magyar és Közművelődés Szövetségi. *Csemadok* [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.csemadok.sk/>

Výsledkem působení uvedených faktorů byla stabilizace etnické struktury obyvatelstva Slovenska jako celku.¹⁴¹

V roce 1952 bylo také vydáno rozhodnutí, z jehož podstaty vyplývalo, že ve smíšených oblastech měli být Maďaři zastoupeni v národních radách i s možností obsazovat vedoucí funkce.¹⁴² Toto stranické usnesení zároveň předepisovalo dvojjazyčnost ve smíšených oblastech, de facto ve stejném smyslu, jako tomu bylo v době existence první republiky. Názvy ulic, obcí, měst, důležitých veřejných organizací a institucí občanského charakteru měly být uváděny nejen ve slovenštině, ale i v maďarštině. Stejně tak měla být veškerá nařízení, zákony a zákonná opatření vydávána i v maďarském jazyce.¹⁴³

„V nevýhodném postavení zůstávali však reslovakizovaní Maďaři, kteří se nemohli zapojit do rozvíjejícího se maďarského politického a kulturního života. Jejich protestům učinilo konec usnesení komunistické strany z roku 1953, které vyjádřilo, že každý si může svobodně zvolit svou národnost.“¹⁴⁴ Na reslovakizované obyvatelstvo totiž bylo do této doby nahlíženo výhradně jako na Slováky. Od konce 50. let se hlavní politická reprezentace, která se zabývala národnostní problematikou, začala přiklánět ke stanovisku, že národnostní otázku v Československu je zapotřebí řešit komplexně bez etnického i nacionálně politického ohledu.¹⁴⁵

Na základě tohoto komunistického přístupu se odvíjely následující události v 60. letech. Socialistická ústava z roku 1960 potvrzovala pozitivní směr vývoje menšinové politiky a zlepšení postavení maďarského

¹⁴¹ PODOLÁK, P., *Národnostné menšiny v Slovenskej republike : z hľadiska demografického vývoja*. Martin 1998, s. 9.

¹⁴² UHROVÁ-MÉSZÁROSOVÁ, A., *Maďarská menšina na Slovensku: Od monarchie po unii*. Vesmír: přírodovědecký časopis, Praha 2008, s. 46–49.

¹⁴³ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 235.

¹⁴⁴ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 235.

¹⁴⁵ STANĚK, T., *Německá menšina v českých zemích, 1948–1989*, Praha 1993, s. 142.

obyvatelstva v Československu. Nová ústava totiž na rozdíl od Ústavy 9. května existenci menšin uznávala. Podle ní občanům maďarské, ukrajinské a polské národnosti měl stát zabezpečit všechny možnosti a prostředky ke vzdělání v mateřském jazyce a ke kulturnímu rozvoji. V ústavě bylo dále uvedeno, že do působnosti slovenské národní rady patřila i povinnost zabezpečit v duchu rovnoprávnosti příznivé podmínky pro všestranný rozvoj života občanů maďarské a ukrajinské národnosti.¹⁴⁶

V důsledku nového přístupu k menšinám v podobě nové ústavy výrazně stoupl oproti roku 1950 počet obyvatel maďarské národnosti.¹⁴⁷ V roce 1950 totiž klesl počet příslušníků maďarské národnosti na vůbec nejnižší stav v historii. Část židů hlásících se k maďarské národnosti zahynula v koncentračních táborech. Za nižším počtem obyvatel hlásících se k maďarské národnosti nestála ovšem jen samotná válka, ale také poválečná národnostní politika Československa, o níž jsme již podrobněji hovořili v předcházejících kapitolách. Zcela zvláštní postavení měla v tomto ohledu reslovakizace, počet obyvatel maďarské národnosti stoupl v šedesátých letech také díky napravení důsledků této chybné politiky.¹⁴⁸

K další výraznější změně během existence komunistického režimu došlo v roce 1965, tehdy byly ustanoveny speciální výzkumné interdisciplinární komise, které se zabývaly menšinami v Československu.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Ústava Československé socialistické republiky. In: č. 100/1960 Sb. 1960.

¹⁴⁷ Výsledky ze sčítání lidu v r. 1950 nemůžeme považovat za zcela korektní a v některých ohledech se považují spíše za orientační. Při tomto sčítání lidu se nevyznačovala romská příslušnost a byla zrušena rusínská národnost, která byla nahrazena národností ukrajinskou. Porovnání údajů s výsledky dalších sčítání lidu naznačuje, že pouze hodnoty, které byly v roce 1950 získané u Čechů, Poláků a Němců je možné považovat za reálné. Viz. PODOLÁK, P., *Národnostné menšiny v Slovenskej republike: z hľadiska demografického vývoja*, Martin 1998.

¹⁴⁸ HÜBL, M., SKŘENKOVÁ, E., *Češi, Slováci a jejich sousedé: úvahy, studie a polemiky z let 1979–1989*, Praha 1990, s. 113.

¹⁴⁹ KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha 1990, s. 129.

11 MENŠINY PO ROCE 1968

Rok 1968 byl sám o sobě v historii Československa podstatný a svým významem se zařadil mezi takzvané učebnicové letopočty. Tento rok zaznamenal mnoho změn, k nimž došlo i v oblasti národnostní. „*Pražské jaro přineslo výraznou aktivizaci menšin, která později na některých místech přerostla i v nacionální nepokoje. Právě maďarská otázka se ukázala, jako nejpalčivější.*“¹⁵⁰ Maďarská menšina se odhodlaně začala hlásit o svá práva, jejich argumenty zněly poněkud povědomě. Totožných prostředků používali totiž Slováci při prosazení svých požadavků vůči Čechům.¹⁵¹ „*Maďarské obyvatelstvo protestovalo proti reslovakizaci, deportacím a vysídlení, žádali rehabilitace postižených a jejich hmotné odškodnění. Žádali střední školy, ba i vysokou školu. Žádali kulturní autonomii, ale mnozí mysleli i na víc. Žádali revizi Košického vládního programu, právě toho, jehož slibů se dovolávali Slováci vůči Čechům.*“¹⁵² Nejprve, ale muselo maďarské obyvatelstvo získat přístup k politické moci, aby mohlo svých politických a společenských cílů dosáhnout.

Slováci v této době reagovali na maďarské ohlasy přinejmenším zajímavým způsobem, přišli s odvážným tvrzením, že nerovnoprávný národ nemůže poskytnout žádná práva svým nerovnoprávným národnostním menšinám. Až se Slováci stanou skutečnými pány na svém území, budou moci poskytnout maďarské menšině všechna náležitá práva.¹⁵³

V reformním roce 1968 byl v souvislosti s federalizací vydán nový ústavní zákon č. 144/1968 Sb. o postavení národností v Československé socialistické republice. V tomto ústavním zákonu se hovořilo o všech

¹⁵⁰ SOUKUP, L. a MALÝ, K., *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Praha 2004, s. 256.

¹⁵¹ Nejvíce vypjatá situace byla v okresech Galanta, Dunajská Streda a Komárno. Jedná se i v současné době o oblasti s nejvyšší koncentrací maďarského obyvatelstva na Slovensku a stejně tak, jako v nedávné minulosti i dnes patří tyto kraje k nejproblematičtějším, co se týče společného vztahu Slováků a Maďarů. Právě z této části Slovenska přicházejí nejčastěji zprávy o slovensko-maďarských konfliktech.

¹⁵² PITHART, P., *Osmadesátý*, Praha 1990, s. 120–121.

¹⁵³ Tamtéž, s. 120–121.

národnostech, jako o rovnocenných státoporných partnerech Čechů a Slováků. Zákon označoval ostatní národnosti za obyvatele, kteří žijí na území Čechů a Slováků. Duch socialistické demokracie a internacionalismus měl maďarské, německé, polské a ukrajinské (rusínské) menšiny zabezpečit prostředky všestranného vývoje. Národnostem bylo zajištěno právo na vzdělání, na kulturní rozvoj a na užívání jejich jazyka v oblastech obývaných touto národností. Národnosti měly mít možnost se spolčovat v národnostních kulturních společenských organizacích a právo na tisk a informace ve svém rodném jazyce.¹⁵⁴ „Zásadním nedostatkem zákona byla pak absence prováděcích předpisů a nařízeních, což v následujících letech vyvolávalo na etnicky smíšených územích spory a nespokojenost.“¹⁵⁵

V souvislosti s přijetím ústavního zákona 144/1968 byla zřízena Rada vlády pro národnosti menšiny. Zákon o postavení národností v článku 5 obsahoval, že zákony národních rad též stanoví, při kterých zastupitelských sborech a výkonných orgánech se zřizují instituce, jež budou zabezpečovat uskutečňování práv národností. Účinnost této zákonné normy byla zrušena ústavním zákonem č. 23/1991, kterým se uvádí Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky.¹⁵⁶

Rok 1968 a vydání ústavního zákona 144/1968 pro maďarské obyvatelstvo bezesporu znamenalo pokrok, ale spíše jen na legislativní úrovni. Tento ústavní zákon znamenal nejpodstatnější změnu, která se dotýkala menšin na území Československa od roku 1948. Je o to

¹⁵⁴ Ústavní zákon: o postavení národností v Československé socialistické republice. In: č. 144/1968 Sb. 27. října 1968.

¹⁵⁵ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s 238.

¹⁵⁶ Vláda České republiky. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>

podstatnější, že představoval na dlouhou dobu jedinou právní normu, která se hlouběji věnovala postavení menšin a stanovovala jasně jejich práva.

Ale v souvislosti s danou politickou situací nedokázal ani tento ústavní zákon skutečnou problematiku menšin řešit. Maďarské obyvatelstvo mohlo být alespoň částečně s aktuálním vývojem událostí spokojené, ale skutečným výsledkem bylo spíše prohloubení konfliktního vztahu mezi Maďary a Slováky, protože Slováci s vydáním podobných zákonů a vládních nařízení nesouhlasili a přijímali je s nevraživostí. Znovu se začínaly ozývat protimaďarské hlasy.¹⁵⁷ Proto můžeme za zcela logické považovat jakýsi izolacionismus, ke kterému se maďarské obyvatelstvo navrátilo a jen velice těžko se ho v současnosti zbavuje.

Zlepšení životních podmínek dokazuje také skutečnost, že od 60. let počet maďarských příslušníků soustavně rostl, stejně jako počet Slováků a Čechů. Nejednalo se o samozřejmost, protože počty příslušníků ostatních národností na území tehdejšího Česko-Slovenska stagnovaly nebo dokonce mírně klesaly.¹⁵⁸

¹⁵⁷ DRBOUT, KOŽÚRIK, *Maďaři na Slovensku* [online] Hospodářská a kulturní studia PEF ČZU v Praze, 2009. Dostupný z: http://krajane.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=madari_na_slovensku

¹⁵⁸ PODOLÁK, P., *Národnostné menšiny v Slovenskej republike : z hľadiska demografického vývoja*, Martin 1998, s. 9.

12 MAĎARSKÁ MENŠINA V OBDOBÍ NORMALIZACE

Na počátku normalizačního období se ministerstvo školství a kultury slovenské vlády snažilo nařízenými různě povahy omezovat národností školství a práva na užívání jazyka menšinových národností. Jejich práva totiž byla zákonem deklarována, ale nebyla konkretizována prováděcími předpisy. V roce 1970 byla přijata vyhláška ministerstva vnitra o určování názvů obcí a jejich částí, ulic a jiných veřejných prostranství, která nepovolovala jejich dvojjazyčné označení s odvoláním na „národní zájmy.“ V tisku a v telekomunikačních prostředcích bylo zakázáno používání historických, tedy maďarských názvů obcí a míst, platných před druhou světovou válkou.¹⁵⁹ V tomto roce byl, pravděpodobně z pragmatických důvodů, při sčítání lidu poprvé zjišťován mateřský jazyk obyvatelstva, maďarštinu jako mateřský jazyk uvedlo 21 339 osob.¹⁶⁰ V roce 1980 v následujícím sčítání lidu se otázka směřující na mateřský jazyk obyvatel nevyskytovala.

Během jara 1978 se ve společnosti objevily poměrně alarmující zprávy o novém vládním plánu, který se týkal reorganizace školství. Podle těchto plánů měl být vyučovací jazyk na všech maďarských školách, od druhého vzdělávacího stupně, změněn na slovenštinu. Výjimkou měly být tyto čtyři školní předměty, maďarská gramatika a literatura, zeměpis a dějepis. Tato změna by v praxi znamenala zánik maďarských škol a jejich proměnu na školy slovenské, na jejichž půdě by se vyučovalo jen několik předmětů v maďarštině. Maďarské obyvatelstvo vůči tomuto postupu tvrdě protestovalo a pro uklidnění situace byl plán dočasně odložen.¹⁶¹

¹⁵⁹ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 238.

¹⁶⁰ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďaři v České republice: Magyarok a Cseh Köztársaságban : 1918–1992*, Praha 1993, s. 70.

¹⁶¹ NAGY, K., *Hungarian Minority Education in Czechoslovakia: A Struggle for Ethnic Survival*. In: *Hungarian studies review: Forgotten Minorities: The Hungarians of East Central Europe*, Toronto: University of Toronto Press, 1989, s. 60.

Jedním z důvodů proč mělo k podobným změnám ve školství dojít, byla snaha o dosažení lepší znalosti slovenštiny u mladé maďarské generace, nikoli z důvodů asimilačních, nýbrž z důvodů praktických. Skutečnost byla totiž taková, že absolventi maďarských škol de facto neovládali „státní jazyk“. Se stejným problémem se potýkalo Maďarsko v rámci slovenského školství již v 60. letech, zde byla situace vyřešena zrušením středních odborných škol, v nichž se vyučovalo slovensky. Absolventi jakékoli školy hledali uplatnění jen velice těžko, pokud neovládali jazyk, kterým byla v dané zemi vedena podniková agenda, komunikace s majiteli a nadřízenými. Tedy v zájmu lepšího budoucího uplatnění maďarských studentů v reálném životě vznikla snaha rozšířit výuku slovenštiny na maďarských školách. Někteří autoři a badatelé, převážně ti maďarští, si vysvětlení tohoto typu nepřipouští a hodnotí kroky, které byly od 70. let učiněny ve školské oblasti jako jednostranný projev národnostní diskriminace s jednoznačným cílem, kterým byla násilná asimilace. Je pravda, že postup v roce 1978 byl proveden bez širšího vysvětlení, zcela byrokraticky, a je proto logické, že narazil jen na malé pochopení, zvláště pak u maďarských příslušníků.¹⁶²

Skutečnost ovšem byla taková, že omezení, která byla v 70. letech vydávána, se dotýkala především a hlavně nejpočetnější menšiny na území Slovenska, tedy maďarského obyvatelstva. Mezi další omezení patří například zrušení pětiminutových zpráv v maďarském jazyce, které vysílal slovenský rozhlas. Nebylo ani realizováno vysílání Československé televize v maďarštině, které bylo plánové již od roku 1969. Upuštěno bylo od praxe maďarského překladu zákonů a jiných právních předpisů.¹⁶³

¹⁶² HÜBL, M., SKŘENKOVÁ, E., *Češi, Slováci a jejich sousedé úvahy, studie a polemiky z let 1979–1989*, Praha 1990, s. 120–121.

¹⁶³ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 238.

Maďarské obyvatelstvo se proti těmto tendencím, které nepokrytě směřovaly a postupně dosahovaly k omezení jejich práv, bránilo. Proto po roce 1978 vznikl Výbor na ochranu práv maďarské menšiny na území Československa. Cílem této občanské iniciativy bylo upozornit veřejnost na příkoří dotýkající se Maďarů žijících na Slovensku. Tento výbor se ale také aktivně zapojoval do politického života. Do čela tohoto hnutí se dostal Miklós Duray.¹⁶⁴ Ten navázal v květnu 1979 kontakt s Chartou 77 a v roce 1983 ji jako jeden z mála slovenských politiků podepsal.¹⁶⁵

Výbor vedl z počátku tajnou protestní kampaň, proti předkládané reorganizaci školství, později mu podporu vyslovil i CSEMADOK. Výbor na ochranu práv maďarské menšiny vyvíjel stále větší aktivitu, jeho memoranda se dostala nejen do Maďarska, ale i Rakouska, Francie, SRN nebo Spojených států amerických, kde tyto informace upoutaly pozornost. Petice byla zaslána Československé vládě, dopisy obdrželi také hlavní představitelé Charty 77 a disidenti a československá inteligence.¹⁶⁶ Výsledkem působení tohoto výboru bylo dočasné odsunutí reorganizace školství, tak, jak bylo výše popsáno.

Roku 1988 vydal výbor na obranu práv Memorandum Maďarů v Československu, v němž například požadoval občanská a politická práva

¹⁶⁴ UHROVÁ-MÉSZÁROSOVÁ, A., *Maďarská menšina na Slovensku: Od monarchie po unii. Vesmír: přírodovědecký časopis*, Praha 2008, s. 48.

¹⁶⁵ RNDr. Miklós Duray zahájil aktivní politickou činnost v roce 1965. Pozornost na sebe poprvé upoutal založením Zvazu maďarskej mládeže v Československu. V důsledku silného tlaku nově vzniklého Výboru na ochranu práv maďarské menšiny byl M. Duray, jako její vůdčí osobnost v roce 1979, stíhaný. Následovalo první uvěznění roku 1982, trestní stíhání bylo o rok později ukončeno kvůli silnému mezinárodnímu tlaku. Durayův pobyt na svobodě netrval dlouho, byl opět uvězněn. Propuštěn byl na základě amnestie Gustava Husáka v roce 1985. Rok 1988 prožil ve Spojených státech, kam odjel na roční studijní pobyt, jako geolog, do Česko-slovenska se vrátil až po listopadu 1989. Po převratu se M. Duray v roce 1990 stal poslancem Federálneho zhromaždenia ČSFR o dva roky později zastával post poslance Národnej rady Slovenskej republiky. Od roku 1999 zastává post výkonného podprededy Strany maďarskej koalície. V současné době působí M. Duray, jako poslanec NR SR, SMK-MKP a je členem Výboru NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien. M. Duray je stále důležitou osobností ve slovenské politice a důležitým faktorem ovlivňujícím vztah a komunikaci mezi slovenskou majoritou a maďarskou minoritou na Slovensku.

¹⁶⁶ NAGY, K., *Hungarian Minority Education in Czechoslovakia: A Struggle for Ethnic Survival*. In: *Hungarian studies review: Forgotten Minorities: The Hungarians of East Central Europe*, Toronto 1989, s. 60.

jako byly zákon o referendu a o sdružování. Požadavky směřovaly na připravovanou ústavu, kam měly být zařazeny i mezinárodní závazky a také právo menšin na autonomii a možnost udržovat kontakty s mateřskou zemí. Po roce 1989 přijaly maďarské politické strany na Slovensku tyto cíle za své, avšak realizace narazila na negativní postoj polistopadového Slovenska, kde část politické scény usilovala o omezení menšinových práv.¹⁶⁷

¹⁶⁷ PETRÁŠ, R., *Menšiny v komunistickém Československu : právní a faktické postavení národnostních menšin v českých zemích v letech 1948–1970*, Praha 2007, s. 359.

13 DŮSLEDKY ZMĚNY REŽIMU PRO MAĎARSKOU MENŠINU

Revoluce, která znamenala změnu politického režimu v roce 1989, se pro budoucí osud maďarské menšiny na území Slovenska stala zcela zásadní. Vzhledem k tomu, že od roku 1969 byla vůči maďarskému obyvatelstvu uplatňovaná silná asimilační politika, se situace pro maďarské obyvatelstvo spolu se změnou režimu podstatně zlepšila. Maďarské politické a společenské organizaci po roce 1989 již nic nebránilo. Listopad 1989 umožnil jednotlivým vrstvám a skupinám obyvatelstva artikulovat své zájmy, čehož využili i občané maďarské národnosti.¹⁶⁸

S nástupem demokracie se mohla maďarská menšina konečně po letech zapojit do politiky jako aktivní politický aktér. Byly vytvořeny nové subjekty, například Maďarská nezávislá iniciativa, orientovaná nejen politicky, ale i společensko-kulturně, zaměřující se na demokratický dialog a podporu Občanského fóra a Veřejnosti proti násilí.¹⁶⁹

Maďarská nezávislá iniciativa vznikla 18. října 1989 v Šali a byla vůbec prvním politickým hnutím, které se ustanovilo ve zcela nových podmínkách. Za předsedu hnutí byl na prvním sněmu, který se konal 23.–24. února v Komárně, zvolen Károly Tóth.¹⁷⁰ O měsíc později bylo rozhodnuto, že iniciativa postaví do červnových parlamentních voleb společnou kandidátku s VPN. Maďarská nezávislá iniciativa se snažila o prosazení konsociačního modelu společného vládnutí s demokratickými silami většinového národa.¹⁷¹ Iniciativě se podařilo získat zastoupení v první porevoluční slovenské vládě.

¹⁶⁸ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďaři v České republice: Magyarok a Cseh Köztársaságban : 1918–1992*, Praha 1993, s. 82.

¹⁶⁹ SVOBODOVÁ, K., *Maďarská menšina ve slovenské politice*, Brno 2007, s. 8. Bakalářská diplomová práce. Fakulta sociálních studií, MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. Vedoucí práce JUDr. Mgr. Ivo Pospíšil Ph.D.

¹⁷⁰ Károly Tóth byl jediný, který na zakládající schůzi v Šali požadoval, aby se hnutí ustanovilo a prezentovalo, jako politická strana. Ostatní účastníci počítali spíše s klasickým modelem opozičního hnutí.

¹⁷¹ SZARKA, L., *Menšinový politický pluralismus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku v rokoch 1989–1998*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 89–114.

Ve Federálním shromáždění stranu reprezentovaly čtyři poslanci, ve Slovenské národní radě pět.¹⁷²

Ve svém programovém prohlášení z ledna 1990 vyjádřila iniciativa přesvědčení, že problémy národnostních menšin je možné řešit jen v demokratických poměrech, a proto se hodlala zasazovat o přehodnocení koncepce národního státu. Iniciativa zdůraznila, že se hlásí k maďarství a že Maďaři žijící v Československu jsou součástí maďarského národa. V návaznosti na to dále zdůraznila, že státotvornou úlohu mají všichni občané bez ohledu na státní příslušnost, a tedy i oni.¹⁷³ Velká většina bodů programového prohlášení představovala základy moderního chápání svobodného, demokratického uspořádání společnosti a v tom je význam a přínos Maďarské nezávislé iniciativy na Slovensku v roce 1989 i po něm podstatný. Od samotného počátku se iniciativa ustanovila jako zastánkyně moderního individualismu a liberálního humanismu.¹⁷⁴

Maďarská nezávislá iniciativa nebyla jediným maďarským politickým hnutím, které po roce 1989 vzniklo. Mezi další patřily roku 1990 vzniklé konzervativní politické hnutí Soužití,¹⁷⁵ Maďarské křesťanskodemokratické hnutí¹⁷⁶ nebo Maďarská lidová strana založená roku 1991. Zakladatelem a předsedou politické strany Együttélés byl již zmiňovaný Miklós Duray. Stranu MKDH založili maďarští katoličtí intelektuálové v lednu 1990. Jejím prvním předsedou se stal Kalmán Janics, kterého roku 1991 vystřídal Béla

¹⁷² OLLOS, L., *Programy maďarských stran*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 62.

¹⁷³ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 243.

¹⁷⁴ Maďarská nezávislá iniciativa. *Týždeň* [online]. 2009[cit. 2012-04-05]. ISSN 1336-653X. Dostupné z: <http://www.tyzden.sk/tyzden-kauzu/november-1989/cast/madarska-nezavisla-iniciativa.html>

¹⁷⁵ Přesný název polického hnutí v maďarštině - Együttélés Politikai Mozgalom. Együttélés se vyčlenila z Maďarské nezávislé iniciativy, její politický program byl úspěšně postaven pouze na tématu politické rovnoprávnosti národnostních menšin.

¹⁷⁶ Přesný název v maďarštině – Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom – dále jen MKDH. Jednalo se o katolický proud, který stejně jako konzervativní Együttélés představoval další skupinu, který opustil Maďarskou nezávislou iniciativu.

Bugár. V prvních svobodných parlamentních volbách vytvořilo MKDH koalici s Együttélés. Po volbách působilo hnutí Együttélés v opozici.¹⁷⁷

Maďarská nezávislá iniciativa, Maďarské křesťanskodemokratické hnutí a politické hnutí Spolužití tvořily relevantní strany a stranické struktury maďarské menšiny na Slovensku. Měly poslance v parlamentě, schopnost tvořit koalici a být ve vládě, zastoupení ve většině obecných samospráv na jižním Slovensku, byly stálými aktéry maďarského veřejného života na Slovensku a často také aktivními účastníky celoslovenské politiky.¹⁷⁸ Všechny uvedené politické subjekty se aktivně zapojovaly do slovenské politiky a významně hájily práva maďarské menšiny na území Slovenska. Přestože tyto politické strany vznikly na samotném počátku demokratického Československa, určovaly politický život maďarské menšiny po dlouhou dobu, jejich odkaz je patrný i v současnosti.

Maďarští občané měli v první řadě potřebu zakládat politická hnutí a organizace, pomocí nichž by mohli artikulovat a prosazovat své zájmy, ale vznikaly i kulturní a společenské organizace. V Praze vznikl v únoru 1990 Svaz Maďarů žijících v českých zemích. Jedním z cílů tohoto svazu bylo utvářet česko-maďarský vztah, který by nebyl zatížen tisíciletým soužitím v těsném styku uvnitř hranic jednoho státu. Tento vztah netrpěl ani přemírou zkušeností, ale ani přemírou předsudků.¹⁷⁹ Tyto věty, které se nacházejí v programovém prohlášení svazu, taktně poukazují na historickou zátěž, která natrvalo poznamenala slovensko-maďarské vztahy.

Přestože celá československá společnost spolu s politickou reprezentací uznala po změně režimu kolektivní práva národních menšin a etnických skupin, politická praxe na území Slovenska vypadala tak jako již

¹⁷⁷ OLLOS, L., *Programy maďarských stran*. In: *Maďari na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 59–87.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 62.

¹⁷⁹ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďari v České republice: Magyarok a Cseh Köztársaságban : 1918–1992*. Praha 1993, s. 82.

několikrát v minulosti – poněkud jinak. Problémy související s postavením národnostních menšin byly podle názoru maďarského obyvatelstva řešeny stále stejným způsobem a na základě stejných principů jako v dobách komunistického systému.

Konfliktní oblast představovaly již tradičně školství a jazyková omezení. Slovenské ministerstvo školství odmítlo oddělení některých dříve sloučených maďarských škol se školami slovenskými, negativně se vyjádřilo i k návrhu vybudování samostatné maďarské vysoké školy. *„Parlamentní výbory návrh odmítly s odkazem na to, že povolit zřízení maďarské vysoké školy by byl chybný krok, protože taková instituce by se mohla údajně stát centrem „maďarského separatismu.“*¹⁸⁰ Nabízí se však otázka, zda byly maďarské nároky ve školské oblasti opodstatněné. Argumentace na diskriminaci v oblasti vzdělání nebyla zcela správná, protože zhruba tři čtvrtiny maďarských dětí se v první polovině devadesátých let učily na základních školách, kde jim bylo umožněno studovat ve svém mateřském jazyce, zbytek měl jako vyučovací jazyk slovenštinu. Stejně tak tomu bylo na školách středních, i zde měli a stále mají maďarští studenti možnost studovat v mateřštině. Jak již bylo výše uvedeno, zřízení samostatné maďarské vysoké školy nebylo slovenskými úřady dovoleno, ale maďarští studenti stále měli možnost získat vysokoškolské vzdělání na slovenských vysokých školách.¹⁸¹

Velkou vlnu nevole zdvihl nově přijatý zákon č. 428 Slovenské národní rady z 25. října 1990 o úradnom jazyku v Slovenskej republike. Z podstaty tohoto zákona vyplývá, že jediným úředním jazykem na území Slovenska je slovenština. Pouze v úředním jazyce, tedy ve slovenštině, bylo možné vydávat veřejné listiny, stejně tak mohly být názvy obcí, měst, ulic,

¹⁸⁰ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 250.

¹⁸¹ GABZDILOVÁ, S., *Školy s vyučovacím jazykom maďarským na území Slovenskej republiky – súčasný stav*. In: *Minority v politike. Kultúrne a jazykové práva*. Bratislava 1992, s. 147–156.

náměstí i jiných zeměpisných názvů pouze slovenské. V úředním styku mohli občané vedle slovenského jazyka používat i jazyk český. Ve městech s 20 % menšinového obyvatelstva byl povolen úřední styk v menšinovém jazyku. Za jiných podmínek byly úřední styk i úřední vnitřní agenda uskutečňovány pouze v úředním jazyce. Zákon také uváděl, že pracovníci státních orgánů a orgánů samosprávy obcí nejsou povinni ovládat a používat jazyk národnostní menšiny.¹⁸²

Dne 25. října 1990, kdy byl jazykový zákon přijat, byl na půdě Slovenské národní rady některými poslanci označován černým dnem. Poslanci na sebe vzájemně útočili například s tím, zda nedochází k porušování tohoto zákona, pokud Kancelář Slovenské národní rady předkládá návrhy federálních zákonů v češtině. S argumentem, že předmětný zákon totiž předkládá pouze právo občanu vystoupit v úředním styku v českém jazyce, ale nedává toto právo úřadu.¹⁸³

V důsledku přijetí tohoto zákona můžeme mluvit o vnitropolitické krizi. Po přijetí jazykového zákona byla zahájena protestní hladovka zaměřená na podporu návrhu zákona Matice slovenskej. 13. listopadu 1990 byla úřadu vlády Slovenské republiky a Předsednictvu Slovenskej národnej rady doručena výzva zástupců politických stran a hnutí, občanských iniciativ a společenských organizací s požadavkem konání veřejného dialogu a řešení otázky státního a úředního jazyka hlasováním formou referenda.¹⁸⁴

Veliký zdroj napětí představoval také zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Jednalo se tedy o restituční zákon o půdě, jenž byl přijat 21. května 1991. Federální shromáždění České a Slovenské Federativní republiky vydalo tento restituční zákon ve snaze zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům

¹⁸² *Zákon slovenskej národnej rady o úradnom jazyku v Slovenskej republike*. In: č. 428/1990. 1990, s. 1551.

¹⁸³ Stenografický záznam z 8. Schůze, Slovenská národní rada 1990–1990. Dostupné on-line na www.psp.cz

¹⁸⁴ Tamtéž.

zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989. Problém byl v tom, že zákon označil za oprávněné jen ty osoby, jejichž půda, budovy a stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, přešly na stát nebo na jiné právnické osoby v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990.¹⁸⁵ Na maďarské obyvatelstvo, které přišlo o svůj majetek v poválečném období, se tedy tento zákon nevztahoval.

Jazykovou otázku můžeme v případě maďarské menšiny na Slovensku považovat za skutečný problém, který přetrvává do současnosti. Jedná se o problém národnostní identifikace menšiny. *„Přibližně 94 % maďarských občanů na Slovensku hovoří maďarsky ve své rodině a 75 % se svými maďarskými spoluobčany v každodenním životě. Tato fakta dokládají sebesegregaci slovenských Maďarů a jejich nevelké asimilační nebo integrační snahy. Přitom převážná část maďarské minority umí mluvit slovensky. Přednost ale dává maďarštině. Dominanci maďarského jazyka jako základního etnodiferenciačního a etnointegrujícího znaku maďarské menšiny na Slovensku posiluje značná koncentrace maďarského obyvatelstva, vysoká etnická endogamie, blízkost státu původního národa a materiální i kulturně-duchovní vazby s ním.“*¹⁸⁶

Je přirozené, že maďarské obyvatelstvo na Slovensku v celé historii i v současnosti tolik lpí na právu užívat svůj jazyk ve vzdělávacím procesu či v úředních stycích? Nebo je chyba na straně slovenské majoritní společnosti, která byla v tomto ohledu arogantní a nesnaží se projevit vůči své menšině pochopení? Mateřský jazyk je jedním ze základních atributů etnické identity, její kontinuity, ale také prostředkem etnické diferenciaci.¹⁸⁷ Mateřština je důležitou součástí identity každého člověka, proto je důležité,

¹⁸⁵ *Zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku*. In: č. 229/1991 Sb. 1991.

¹⁸⁶ SVOBODOVÁ, K., *Maďarská menšina ve slovenské politice*, Brno, 2007, s. 11. Bakalářská diplomová práce. Fakulta sociálních studií, MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. Vedoucí práce JUDr. Mgr. Ivo Pospíšil Ph.D., s.

¹⁸⁷ GABZDILOVÁ, S., *Prejavy totalitarizmu vo vzdelávacom procese škôl s vyučovacím jazykom maďarským na Slovensku v rokoch 1948–1953*. In: *K problémům menšin v Československu v letech 1945–1989: sborník studií*, Praha 2005, s. 113.

aby společnost, v níž člověk žije a vychovává svoje děti, uznávala právo na užívání tohoto mateřského jazyka. Zpochybňování práva dítěte na mateřský jazyk představuje symbolické gesto. Je to stejné, jako by byla zpochybněna celá osobnost dítěte, rodičů, celé menšinové společenské skupiny a jejího kulturního dědictví.¹⁸⁸ Celosvětová praxe je však taková, že většinová skupina může přinutit skupinu menšinovou, aby se její jazyk nejen naučila, ale dokonce svůj jazyk změnila, tato síla je dána kombinací politické a ekonomické moci.¹⁸⁹ V případě slovensko-maďarských vztahů můžeme říci, že více či méně skrytou snahou a možná i cílem bylo dovést maďarské obyvatelstvo k této změně jazyka.

Dvojazyčnost byla a je znakem příslušnosti k menšině, nabízí se však otázka, zda stále, tak jako v minulosti, znamená handicap. Dvojazyčnost pro maďarské obyvatelstvo představuje, že drtivá většina jich z pragmatických důvodů slovenštinu ovládá, ale nevzdává se svého mateřského jazyka v osobním styku. Z toho důvodu de facto nepřetržitě od roku 1918 bojuje za možnost užívání maďarštiny v nejrůznějších oblastech. Ve výsledku ten, koho omezuje jeho majoritní postavení, je samotné slovenské obyvatelstvo. Slováci tolik bojovali za své sebeurčení a prosazovali jednojazyčnost, že jsou to oni, kteří se cítí být omezení neznalostí a neschopností rozumět maďarskému jazyku.

V národnostní respektive menšinové politice se tradičně uplatňují dvě triviální pravidla. Majoritní společnost je téměř vždy spokojená s postavením menšiny, která žije na území jejich státu nebo se domnívá, že práva menšin jsou zbytečně veliká či nadstandardní. Tento postoj odpovídá názoru značné části současné slovenské politiky. Na druhé straně se menšiny vždy tak trochu obávaly o svoji budoucnost, důvod je poměrně jednoduchý. Historická zkušenost totiž ukazuje, jak snadno se dají menšinová práva

¹⁸⁸ SKUTNABB-KANGAS, T., *Menšina, jazyk a rasizmus*, Bratislava 2000, s. 50.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 53.

jejich vlastníkům odebrat. Proto je zcela pochopitelné a přirozené, pokud se menšina bude snažit svoje práva utvrdit a rozšířit. Vzhledem k tomu, že je menšina slabším partnerem, je logické, že vyhledává jistoty a garance.¹⁹⁰

Po roce 1989 se specifickou záležitostí a problematickou oblastí stal vztah Čechů a Slováků, respektive slovenská snaha o uplatnění práva na národní sebeurčení. Diskuze o úpravě vztahu se samozřejmě přímo dotýkala i maďarské menšiny na Slovensku. „*Politické představitele maďarské menšiny znepokojovalo, že politické síly, které vystupovaly s myšlenkou samostatnosti Slovenska, jsou vůči jiným netolerantní a vůči menšinám vyvolávají nenávisť.*“¹⁹¹ Maďarské obyvatelstvo se obávalo zhoršení svého postavení v případě, že by došlo ke vzniku samostatného slovenského státu. Podpora federativního uspořádání ze strany maďarské politické reprezentace je tedy zcela pochopitelná a logická.

Podle sčítání lidu žilo v roce 1991 na území České a Slovenské Federativní republiky 15 567 666 osob, z toho žilo na území Slovenské republiky 5 268 935 osob. Z celkového počtu obyvatelstva bylo 586 884 maďarské národnosti, tedy 3,77 %. Počet Maďarů, žijících v ČSFR vzrostl oproti sčítání lidu v roce 1980 o 1,3 %, na území Slovenska žilo 566 741 občanů maďarské národnosti, toto číslo představuje 10,76 % z počtu obyvatel Slovenska.¹⁹²

Otevření hranic po roce 1989 se na národnostní struktuře obyvatelstva podstatněji neodrazilo. Krátké období dvou let se při sčítání lidu v roce 1991 nestihlo nijak výrazněji projevit. U obyvatelstva maďarské národnosti došlo k mírnému snížení počtu v důsledku odlivu příslušníků romské národnosti. Z výsledku sčítání lidu v roce 1991 zároveň vyplývá, že

¹⁹⁰ HALÁSZ, I., *Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí*, Bratislava 2011, s. 230.

¹⁹¹ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 250.

¹⁹² SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďaři v České republice : Magyarok a Cseh Köztársaságban : 1918–1992*, Praha 1993, s. 70.

největší sklony asimilovat se pomocí uzavřeného smíšeného manželství měli Slováci, Maďaři, Němci, Rusíni a Ukrajinci, kde muži i ženy uzavírali manželství s českým partnerem častěji než s partnerem stejné národnosti. *„Vedle subjektivního rozhodnutí o příslušnosti k národnosti byl ve sčítání lidu v roce 1991 zjišťován i objektivní znak národnosti, mateřský jazyk, stejně jako v roce 1970. Výsledky šetření národnosti podle mateřského jazyka potvrdily správnost výsledků z roku 1970, rozdíl mezi výsledky podle národnosti a mateřského jazyka se ještě více prohloubily. Počty osob deklarujících českou, maďarskou a rusínskou národnost byly nižší než počty osob s českým, maďarským a rusínským mateřským jazykem.“*¹⁹³

¹⁹³ ŠAMANOVÁ, G., *Národnost ve sčítání lidu v českých zemích*: časopis Centra pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, *Naše společnost 1*. 2005, s. 9.

14 MAĎARSKÁ MENŠINA NA SLOVENSKU PO ROZPADU FEDERACE

Československá federativní republika zanikla k poslednímu dni roku 1992. Na jejím konci vznikly dva nové státy, Česká a Slovenská republika. Slovenská republika vznikla na základě ústavního zákona 542/1992 o zániku České a Slovenské Federatívnej Republiky. Do právního pořádku Slovenské republiky byly převzaty všechny základní normy zaručující demokracii, zákonnost, lidská práva a svobody, které vyplývají z mezinárodních smluv, jejichž smluvní stranou byla Česká a Slovenská Federativní republika ke dni zániku federace.¹⁹⁴

Vznik samostatné Slovenské republiky znamenal podstatnou změnu v národnostním složení jejího obyvatelstva. Podle výše uvedených údajů ze sčítání lidu vyplývá, že na samotném území Slovenska žilo v roce 1991 na 566 741 obyvatel maďarské národnosti, poměr maďarského etnika se vůči většinovému obyvatelstvu tedy zvýšil. Celkově se na území Slovenska hlásilo k jiné než ke slovenské národnosti 14 % obyvatelstva, čímž se Slovenská republika zařadila mezi státy s nejvyšším počtem národnostních menšin.¹⁹⁵ Slováci dosáhli svého cíle, uplatnili své právo na sebeurčení a vytvořili samostatný Slovenský stát. Maďarské obyvatelstvo se této nové situace obávalo, protože od tohoto okamžiku byla otázka postavení maďarské menšiny čistě jen ve slovenských rukou.

Postavení menšin na Slovensku se po rozdělení federace odvíjelo od legislativy, která pocházela ještě z doby existence Československé federativní republiky. Jednalo se především o Listinu základních práv a svobod, jejíž konečná podoba představovala pro maďarské poslance důležitý legislativní boj. Návrh Listiny byl ke schválení přeložen již

¹⁹⁴ Druhá správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v Slovenskej republike Bratislava. In: Bratislava, 2008, s. 5.

¹⁹⁵ SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďari v České republice : Magyarok a Cseh Köztársaságban : 1918–1992*, Praha 1993, s. 70.

v listopadu 1990, hlava třetí se věnovala právu národnostních a etnických menšin, konkrétně se jednalo o články 24 a 25. Spolu se schválením Listiny mělo dojít k zániku doposud platného ústavního zákona č. 144/1968 s čímž zásadně nesouhlasili maďarští poslanci, kteří v čele s M. Durayom předložili pozměňující návrhy. Maďarská politická reprezentace v podstatě usilovala o zachování zákona 144/1968 třeba i v pozměněné podobě. Všechny pozměňující návrhy nebyly schváleny a poslanci MKDH – Spolužitia se na protest závěrečného hlasování, na základě kterého byla Listina základních práv a svobod přijata, nezúčastnili.¹⁹⁶ Články 24 a 25. Listiny základních práv a svobod byly a jsou stále její součástí, ústavní zákon 144/1968 byl zrušen.

Vedle Listiny základních práv a svobod se právní postavení slovenských menšin odvíjelo od Ústavy Slovenské republiky nebo od jazykového zákona. Slovenská republika se také zavázala dodržovat práva národnostních menšin podpisem Závěrečného aktu helsinské konference. Dalším mezinárodním garantem dodržování menšinových práv byly protokoly Rady Evropy o právech národních menšin.¹⁹⁷

Maďarská menšina byla i po rozpadu Československa reprezentována stejnými politickými stranami, jako za existence federace. Od roku 1992 kandidují maďarské politické strany zásadně společně v podobě koalice. V mimořádných parlamentních volbách roku 1994 se k Maďarské koalici MKDH a Együttéles připojila také Maďarská občanská strana.¹⁹⁸ Členové jednotlivých maďarských politických stran na základě volebních výsledků z počátku 90. let pochopili, že oslovují pouze voliče maďarské národnosti. Tato skutečnost s potřebou překonat 5 % volební klauzuli přinutila všechny

¹⁹⁶ OROSZ, L., *Maďarská národnostná menšina na Slovensku a legislatívne zmeny v jej postavení po roku 1989*. In: *Človek a spoločnosť: ČaS: internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*, Košice 2008. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2008/>

¹⁹⁷ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 254.

¹⁹⁸ Maďarská občanská strana byla původně Maďarská nezávislá iniciativa. K přejmenování strany došlo na začátku roku 1992.

maďarské politické subjekty k vyšší spolupráci a integraci. V zájmu všech těchto politických stran, i přes jejich názorovou odlišnost, byl úspěch ve volbách, v nichž koalice získala 10,18 % hlasů a stala se tak třetím nejsilnějším politickým subjektem na Slovensku.¹⁹⁹

Po roce 1989 maďarská menšina vystupuje jako celek, v němž dominuje etnická příslušnost nad ideovou orientací a politickými směry. V rámci této menšiny se vyvinuly mechanismy, na úrovni regionální, ale i vyšší politiky. Díky užšímu spojení maďarských politických subjektů bylo a je vytvářeno prostředí pro samosprávný vývoj v oblasti školství a kultury.²⁰⁰

Sporné oblasti, které byly středem slovensko-maďarského konfliktu se ani po rozpadu federace nijak zásadně nezměnily. Kontroverzní i nadále zůstává jazyková a školská oblast, v nichž tyto dvě strany nebyly schopné nalézt přijatelné řešení. Jednoduše řečeno, to, co jedna strana považovala za široká až nadstandardní práva a možnosti, ta druhá vnímala jen za částečné a nedostatečné. Skutečnost, že Slovensko bylo koncipováno jako národní stát pouze Slováků, vedla maďarskou menšinu k boji za svá práva stejně tak, jako v minulosti, a možná i s větším důrazem.

V rámci fungování samostatné Slovenské republiky byly již v 90. letech schváleny zákony, které se přímo dotýkaly menšinového obyvatelstva. Jednalo se o zákon č. 154/1994 o matrikách nebo zákon č. 191/1994 o označování obcí v jazyku národnostných menšín. Na základě §16 zákona č. 154/1994 o matrikách bylo možné zapisovat: „*Ženské priezvisko osoby inej ako slovenskej národnosti bez koncovky slovenského prechýľovania.*“²⁰¹ Zákon č. 191/1994 umožnil označit ty obce, v nichž žilo minimálně 20 % menšinového obyvatelstva, jazykem dané menšiny.

¹⁹⁹ KOPA, O., Postavení *politických stran maďarské národnostní menšiny ve slovenském stranickém systému*. In: *Středo Evropské politické studie Central European political studies review*, Brno 2008. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=341>

²⁰⁰ GAJDOŠ, M. a kol., *Národní identita a hodnoty společnosti: Otázky etnických menšín*. In: *Zborník analyticko-prognostických štúdií k prognóze rozvoja Slovenska do roku 2010*, Bratislava 2002, s. 36–40.

²⁰¹ *Zákon národnej rady Slovenskej republiky o matrikách*. In: č. 154/1994. 1994, s. 802.

Zajímavý byl ovšem § 3 tohoto zákona, na jehož základě bylo možné formou hlasování rozhodnout o změně označení obce. Tato možnost se však nevztahovala na obce, jejichž název byl změněn v letech 1867 až 1918 a 1938 až 1945.²⁰² Čímž bylo zamezeno, aby docházelo k opětovným změnám v problematických oblastech, jejichž název byl měněn podle aktuální politické situace.

14.1 Menšinová politika v Mečiarově vládě

Ve vztahu k vývoji postavení maďarského menšinového obyvatelstva se jako zásadní ukázaly již částečně zmiňované parlamentní volby roku 1994. Maďarská koalice v těchto volbách představovala silný politický subjekt, ale zdaleka nebyla nejsilnější a na základě volebních výsledků se určující politickou formací na následující čtyři roky stala koalice HZDS, SNS a ZRS.²⁰³ Přestože se nová vláda ve svém programovém prohlášení zavázala zabezpečit menšinám práva a podmínky na občansky pohodlný život, praxe byla poněkud odlišná.²⁰⁴ Protimaďarské postoje a postupy byly jedním z hlavních znaků Mečiarovy vlády. Nacionální menšinová politika mečiarovského období způsobila ve slovensko-maďarských mezinárodních i vnitrostátních vztazích mnoho škod.²⁰⁵ Mečiarova vláda ve svých důsledcích vedla spíše k ochlazení slovensko-maďarských vztahů a prohloubení již tak závažných problémů. Třetí vláda Vladimíra Mečiara se snažila položit základy asimilační praxe slovenského národního státu ve čtyřech oblastech. První z nich byla již tradičně jazyková a školská politika, s čímž úzce souvisela snaha o potlačení maďarské menšinové kultury. Mimo to ovšem

²⁰² *Zákon národnej rady Slovenskej republiky o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín.* In: č. 191/1994. 1994, s. 982.

²⁰³ HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko, v jeho čele stál Vladimír Mečiar, SNS – Slovenská národná strana, ZRS – Združenia robotníkov Slovenska.

²⁰⁴ OLEJNÍK, M., *Vztáhy slovenskej a maďarskej komunity na Slovensku v období prvej ČSR a po roku 1989 - rozdiely a podobnosti.* In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti: vztáhy a konflikty*, Prešov 2005, 132–144.

²⁰⁵ SZARKA, L., *Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku v rokoch 1989–1998.* In: *Maďari na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 106.

mělo slovenské vládě k asimilaci maďarské menšiny napomoci vyostření slovensko-maďarských mezinárodních vztahů. Poslední oblastí byla reorganizace veřejnoprávního postavení obcí, okresů a regionů, v nichž převládalo maďarské obyvatelstvo.²⁰⁶

Vláda zvolila tradiční prostředek a menšinová práva omezovala prostřednictvím zákonů a vyhlášek. Již roku 1995 došlo k vydání zákona o státním jazyku Slovenskej republiky, jednalo se o zákon č. 270/1995. Tento zákon stanovil státním jazykem Slovenské republiky slovenštinu, která měla dle tohoto zákona přednost před ostatními jazyky. Jednotlivé paragrafy upravovaly používání státního jazyka v úředním styku, v oblasti geografických názvů, ve školství či v některých oblastech veřejného styku.²⁰⁷ Kontroverzní částí tohoto zákona je část věnující se dohledu nad jeho dodržováním a pokutám za jeho porušování. Konkrétně zákon stanovil, že všichni státní zaměstnanci jsou povinni ovládat a v úředním styku používat státní jazyk, ve státním jazyku byla vydávána všechna vládní nařízení, zákony a předpisy. Zákon se však nevztahoval jen na administrativní úředníky státní správy, ale i na příslušníky obecní policie, příslušníky ozbrojených sil či hasičský a záchranný sbor. V § 4 bylo stanoveno, že výuka státního jazyka je povinná na všech školách a že všichni pedagogové musí státní jazyk ovládat.²⁰⁸ Zákon o státním jazyku byl od roku 1995 několikrát novelizován. V okamžiku, kdy vstoupil v platnost zákon 270/1995, zanikl zákon o úředním jazyku z roku 1990.²⁰⁹ Nově vydaný zákon je ve všech oblastech důslednější a na užívání státního

²⁰⁶ SZARKA, L., *Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku v rokoch 1989–1998*. In: *Maďari na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 105.

²⁰⁷ Zákon dále hovořil v § 6 o Používanie štátneho jazyka v ozbrojených silách, v ozbrojených zboroch a v hasičských jednotkách, v § 7 o Používanie štátneho jazyka v súdnom konaní, správnom konaní a v konaní pred orgánmi činnými v trestnom konaní, § 8 vymezoval Používanie jazyka v ostatných oblastiach verejného styku.

²⁰⁸ *Zákon národnej rady Slovenskej republiky o štátnom jazyku Slovenskej republiky*. In: č. 270/1995. 1995.

²⁰⁹ Zákon vešel v účinnost od 1. ledna 1996 s výjimkou § 10, který byl účinný od 1. ledna 1997.

jazyka přísnější. De facto se jedná o rozšířenější a přesnější verzi předchozího zákona.

První úprava tohoto zákona nastala roku 1997, kdy Ústavní soud Slovenské republiky rozhodl, že usnesení nacházející se v § 3 odstavci 5 zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky není v souladu s ústavou Slovenské republiky. Na základě rozhodnutí ústavního soudu tato konkrétní část zákona ztratila účinnost.²¹⁰

14.2 Změna slovenské menšinové politiky po roce 1998

Změna ve vývoji slovensko-maďarského vztahu nastala se změnou vládní politiky. Roku 1998 se předsedou slovenské vlády stal Mikuláš Dzurinda. Vládní koalici vytvořily SDK, SDL, SMK a SOP. Součástí vlády se tedy staly i politické subjekty reprezentující maďarskou minoritu. O tomto vstupu maďarských stran do vládní koalice se mluvilo jako o „*nastúpenie cesty historického zmierenia Slovákov a Maďarov žijúcich na Slovensku*“. Složení vládní koalice bylo velice pestré a tato pestrost způsobila nejen jeden konflikt a výměnu názorů, ale koalice vydržela po celé volební období.²¹¹

Po odstranění následků, které byly způsobeny Mečiarovou vládou v letech 1994–1998, získala maďarská menšina legislativně uspokojivá a z hlediska standardů Evropské unie porovnatelná menšinová práva. Z pohledu maďarského obyvatelstva je však stále co zlepšovat. Skutečností je, že některé z excesů Mečiarovy vlády stále nebyly vyřešeny. Konkrétně

²¹⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky. In: *Zbierka zákonov č. 260/1997*. 1997, s. 2650. Zákon č. 270/1995 Z. z. byl dále upraven zákonem č. 5/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov, ktorým sa mení zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky a ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 542/1990 Zb. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení neskorších predpisov. Dalším byl zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín.

²¹¹ OLEJNÍK, M., *Vzťahy slovenskej a maďarskej komunity na Slovensku v období prvej ČSR a po roku 1989 - rozdiely a podobnosti*. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti: vzťahy a konflikty*, Prešov 2005, s. 141.

se jedná o problém používání státního jazyka a stále nedošlo k přijetí antidiskriminačního zákona.²¹²

Výměna vlády, která roku 1998 nastala, znamenala nejen pro menšinové obyvatelstvo, ale pro celou slovenskou politiku, zcela zásadní zvrat. Demokratičtější část slovenské společnosti umožnila maďarské koalici, aby se jako představitelka maďarské menšinové politiky dostala k vládním pozicím. Tato situace se opakovala i po parlamentních volbách v září 2002. Tento posun, který byl na konci 90. let učiněn, má více důvodů. Jedním z nich je překonání maďarského komplexu a přijetí Maďarů žijících na území Slovenska za rovnocenné partnery, kteří mají právo podílet se na politice země, jež je jejich společným domovem.²¹³

Slovenská republika se svým podpisem zavázala dodržovat celou řadu mezinárodních dokumentů k ochraně národnostních menšin. Jedním z nich je Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov, která byla jménem Slovenské republiky podepsána v roce 2001, a Slovensko tak přijalo v oblasti menšinové politiky velmi ambiciózní závazky.²¹⁴

14.3 Slovensko-maďarské vztahy na mezinárodní úrovni

Postavení maďarské menšiny na území Slovenska ovlivňoval nejen vnitrostátní vývoj, ale do jisté míry i vzájemné slovensko-maďarské vztahy na mezinárodní úrovni, zvláště pak aktivní a dynamická maďarská politika. Od 90. let se Maďarsko totiž vyznačovalo velice pokročilou menšinovou politikou.

²¹² Národnostné a etnické menšiny. *Dopady vstupu do EU: Vyzia vývoja SR do roku 2020* [online]. 2006[cit. 2012-04-13]. Dostupné z: http://www3.ekf.tuke.sk/re/Dopady%20vstupu%20do%20EU/V%edzia%20v%fdvoja%20SR%20do%20roku%202020_IVO/

²¹³ HAMBERGER, J., *Strana maďarskej koalície v slovenskej vláde*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 117–128.

²¹⁴ Druhá správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v Slovenskej republike Bratislava. In: Bratislava, 2008, s.

Důležitým okamžikem pro vývoj slovensko-maďarských vztahů bylo uzavření smlouvy, která řešila sporné bilaterální otázky mezi oběma státy. Uzavření této smlouvy bylo podporováno i představiteli Evropské unie a vnímáno jako krok učiněný správným směrem k integraci obou zemí do Evropské unie.²¹⁵ Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou byla podepsána 19. března 1995 v Paříži. Slovenská národní rada dohodu ratifikovala až po roce, přesně 26. března 1996, v usnesení č. 99/1996 konstatovala že *„...zmluva vytvára predpoklady pre rozvoj slovensko-maďarských vzťahov vo všetkých oblastiach spoločného záujmu a súčasne vymedzuje zákonný priestor, v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom a prijatými medzinárodnými záväzkami, na uplatnenie práv osôb patriacich k národnostným menšinám v oblasti jazyka, kultúry a náboženstva s dôrazom na lojalitu voči štátu, ktorého sú občanmi“*.²¹⁶

Slovenská strana zároveň vyslovila očekávání, že maďarská strana zastaví proces asimilace slovenské menšiny na jejich území. Na základě uvedené smlouvy byla mezi Slovenskou a Maďarskou republikou uzavřena dohoda o vzájemné podpoře národnostních menšin v oblasti vzdělání a kultury. Tato dohoda měla napomoci realizovat stanovené cíle obou zúčastněných stran. Podpora Slovenské republiky slovenské menšiny v Maďarsku byla realizována prostřednictvím Verejnoprospešnej nadácie Zväzu Slovákov v Maďarsku Lipa. Dohoda byla uzavřena v Bruselu 12. prosince 2003 s účinností od 13. února 2004.²¹⁷

Od počátku 90. let se maďarská politika vyznačuje zvýšenou starostí o svoje domácí menšiny. Maďarská republika vydala stanovisko, v němž

²¹⁵ OLEJNÍK, M., *Vzťahy slovenskej a maďarskej komunity na Slovensku v období prvej ČSR a po roku 1989 - rozdiely a podobnosti*. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti: vzťahy a konflikty*, Prešov 2005, s. 139.

²¹⁶ PRÍVAROVÁ, V., *Slovenská republika a Slováci v Maďarsku*. In: *Slováci v Maďarsku: zborník z medzinárodnej konferencie, Šamorín, 27. septembra 2007*, Šamorín 2008, s. 27.

²¹⁷ PRÍVAROVÁ, V., *Slovenská republika a Slováci v Maďarsku*. In: *Slováci v Maďarsku: zborník z medzinárodnej konferencie, Šamorín, 27. septembra 2007*, Šamorín 2008, s. 31.

mimo jiné prohlašuje, že odsuzuje jakoukoli formu asimilace a že se aktivně zapojuje do posilování kolektivního povědomí a zachování identity národních a etnických menšin. Zároveň podporuje možnost svobodně navazovat vztahy s mateřskými zeměmi a národy.²¹⁸

Národnostní politika maďarské republiky v 90. letech byla ve znamení budování institucí, které měly vést ke snížení strachu a růstu vzájemné důvěry mezi aktéry etnické scény. Maďarsko se od 90. let snažilo vytvořit takové podmínky, které by vedly k zastavení spontánní kulturní asimilace etnických a národních menšin. Nově vytvořené podmínky by zároveň podpořily sociální integraci těchto menšin.²¹⁹

Postup maďarské vlády byl z velké části čistě pragmatický, ochranou veškerých menšin na svém území logicky získala lepší postavení pro vyjednávání větších práv pro maďarské menšiny žijící mimo maďarský stát.²²⁰

První z celé řady diskutabilních zákonů maďarský parlament přijal roku 1993 zákon o národních a etnických menšinách. Na základě tohoto zákona došlo k rozšíření práv maďarských menšin. Představitelé všech národnostních menšin v zemi tento zákon přivítali jako nesmírně významný a potřebný pro dořešení problémů do současnosti trvajících diskriminací menšin v zemi. Tato legislativní norma byla maďarskou republikou prezentována jako zcela unikátní a jedinečná, vzhledem k rozsahu práv, které menšinám poskytuje.²²¹

²¹⁸ IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem 2005, s. 49.

²¹⁹ SZALÓ, C., *"Národnostní" politika v Maďarsku: reality a vize samosprávy menšin*. In: *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, Brno 2000, s. 177.

²²⁰ PROCHÁZKOVÁ, L., *Porovnání menšinových politik ve vybraných zemích EU a perspektiva jednotného unijního přístupu*, Brno 2010, s. 40–41. Magisterská práce. MU FSS, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí práce JUDr. Mgr. Ivo Pospíšil, Ph.D.

²²¹ K postavení slovenské menšiny v Maďarsku dříve a dnes. *České národní listy* [online]. 2008[cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/K_postaveni.htm

Maďarská menšinová politika vedla k vydání zákona o Maďarech žijících v sousedních státech, který byl maďarským parlamentem přijat 19. června 2001. Na Slovensku je tento zákon známý jako maďarský krajanský zákon nebo též zákon o zahraničných Maďarech. V preambuli tohoto zákona stejně jako v ústavě Maďarské republiky bylo uvedeno, že maďarský parlament cítí a přijímá odpovědnost za Maďary žijící za hranicemi maďarského státu. Parlament a vláda chtěly prostřednictvím tohoto zákona zabezpečit Maďarům žijícím v sousedních zemích pocit sounáležitosti s maďarským národem a upevnit vědomí národní identity.²²²

Zákon o zahraničních Maďarech celkem pochopitelně vyvolal u všech maďarských sousedních států kritiku, právě proto, že se vztahoval na maďarské menšiny, které žily na území jejich státu. Kriticky se tedy nevyjádřilo jen Slovensko, ale i Chorvatsko, Jugoslávská svazová republika, Rumunsko a Slovinsko.²²³ Tři z těchto zainteresovaných států zaslaly stížnost k Benátské komisi, která vydala poněkud nekonkrétní stanovisko, na základě kterého Národní rada Slovenské republiky nakonec schválila usnesení o neplatnosti krajanského zákona na území Slovenska.²²⁴

Maďarský krajanský zákon zkomplikoval mezinárodní vztahy v celém středoevropském prostoru. Přestože se kriticky k danému zákonu vyjádřilo pět maďarských sousedních států, největší napětí panovalo na Slovensku a v Rumunsku. Tedy v zemích, kde je počet příslušníků maďarské menšiny v absolutních i relativních číslech nejvyšší. Výsledkem bylo, že tuto maďarskou legislativní normu zkoumaly mezinárodní instituce, které

²²² GABZDILOVÁ, S., SÁPOSOVÁ Z., *Maďarský krajanský zákon*. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti: vzťahy a konflikty*, Prešov 2005, s. 144.

²²³ PEJŠA, R., *Maďarsko a maďarská menšina v prostoru strednej Evropy pred a po vstupe do EU*, [online] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.robertpejsa.cz/data/image/CLANKY/Madarsko%20mensina>

²²⁴ PÁSTOR, Z., *Slováci a Maďari*, Martin 2011, s. 186.

maďarské straně doporučily, aby hledaly s Rumunskem a Slovenskem oboustranný kompromis.²²⁵

Přístup Maďarska v této problematice se změnil po parlamentních volbách v dubnu 2002, kdy došlo k výměně pravicové vlády. Nová vláda přislíbila připravit novelu zákona s cílem zachovat přátelské vztahy se všemi sousedními státy. Maďarská strana zároveň uznala, že není možné na území Slovenska tento zákon uplatňovat, pokud s tím Slovensko nesouhlasí. K prvnímu návrhu novely, který maďarská vláda připravila v listopadu 2002, se slovenská strana vyjádřila opět kriticky. Předmětný zákon představoval veliký zdroj napětí na poli slovenské politiky a v roce 2003 patřila otázka maďarského zákona mezi ty nejdůležitější. Maďarská strana nakonec přepracovala novelu zákona, kterou schválila těsnou většinou 28. března roku 2003.²²⁶

Tento vstřícný přístup vůči svým sousedům Maďarsko porušilo například roku 2010, následkem čehož došlo opět ke ztuhnutí vzájemných slovensko-maďarských vztahů na mezinárodní úrovni. Tato změna se odvíjela v souvislosti s parlamentními volbami, které se v Maďarsku odehrály v dubnu téhož roku, v nichž opět zvítězila strana FIDESZ.²²⁷ Výsledkem bylo, že maďarská vláda opět změnila svoji politiku vůči maďarským menšinám žijícím za hranicemi maďarského státu. Maďarský parlament schválil v květnu 2010 zákon o dvojím občanství, které mohly získat právě osoby maďarské národnosti žijící v sousedních zemích.

Slovenská vláda na přijetí tohoto maďarského zákona zareagovala schválením novely o státním občanství. Podstata této novely je taková, že

²²⁵ GABZDILOVÁ, S., *Maďarský krajanský zákon*. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformující sa spoločnosti: vzťahy a konflikty*, Prešov 2005, s. 149.

²²⁶ HAMBERGER, J., *Strana maďarskej koalície v slovenskej vláde*. In: *Maďari na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín 2008, s. 127.

²²⁷ Jedná se o pravicovou parlamentní stranu – její přesný celý název v maďarštině je Fidesz – Magyar Polgári Szövetség. V čele strany v době přijetí uvedeného zákona stál a dodnes stojí Viktor Orbán. Popularita FIDESZ spolu s postupem ekonomické krize stále roste. Jedná se o tutéž stranu a jejího hlavního představitele, kteří iniciovali přijetí maďarského krajanského zákona.

pokud občan slovenské republiky zažádá a získá občanství jiného státu, automaticky ztrácí občanství Slovenské republiky. Ztráta občanství se nevztahuje na ty případy, kdy bylo další občanství získáno uzavřením manželství.

Výsledkem této složité mezinárodní situace byly stále se komplikující vztahy mezi Slováky a Maďary na území Slovenska. V důsledku vzrůstajícího nepochopení docházelo a stále dochází k menším či větším střetům mezi slovenskou majoritou a maďarskou menšinou. Asi nejznámějším a zároveň nejdiskutovanějším případem, který v nedávné minulosti rozdělil Slovensko na dvě části a ukázal, nakolik je maďarská otázka na Slovensku v současnosti ožehavá, byl případ studentky Hedvivy Malinové, který dodnes nebyl dořešen. O tomto případě v době největšího zájmu informovala také česká média. Tento samotný případ a osud Hedvivy, který následoval od útoku v roce 2006, by se mohl stát samostatným tématem k diplomové práci. Slovenská studentka maďarské národnosti byla údajně napadena, protože na veřejnosti mluvila maďarsky. Následoval kolotoč událostí, na jehož konci byla Hedviga Malinová předsedou vlády, ministrem vnitra a policejním prezidentem označena za lhářku.²²⁸

Tento konkrétní případ je velice složitý a tato práce nemá v úmyslu žádným způsobem rozhodovat či naznačovat, kde leží pravda. Pro naše účely je důležité uvědomit si, do jaké fáze se slovensko-maďarské vztahy na Slovensku vyvinuly. Výsledkem všech výše uvedených historických událostí je skutečně velice závažný problém, jehož reálnou podobou je právě případ Hedvivy Malinové, který jakoby zobrazoval všechny staré křivdy.

²²⁸ Všechny informace o tomto konkrétním případě viz. *Hedviga* [online]. [cit. 2012-04-24]. Dostupné z: <http://hedviga.fair-play.sk/>

15 ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo popsat vývoj slovensko-maďarských vztahů od konce druhé světové války až do současnosti, a to se zaměřením na postavení maďarské menšiny. Ve své práci jsem vyložila nejpodstatnější historické události, pomocí nichž je možné pochopit nepřátelský vztah, který mezi oběma národy panuje de facto od konce první světové války až do současnosti. Základní snahou bylo nalézt odpověď na otázky, odkud pochází nenávisť slovenského obyvatelstva vůči maďarské menšině žijící na jeho území a jak se vyvíjel vzájemný vztah těchto dvou národů, na jehož konci nalézáme jen nepochopení, lhostejnost a možná i nenávisť.

Práce nepřináší jednoznačnou odpověď na první položenou otázku, protože není zcela možné označit jednu konkrétní událost, která rozpoutala dodnes panující konflikt mezi Slováky a jejich maďarskou menšinou. Přesněji řečeno nelze nalézt odpověď, s níž by souhlasily obě zainteresované strany. V prvních kapitolách, které se svým obsahem věnují době ještě před rokem 1945, je možné této problematice blíže porozumět. Hlavní kořeny vzájemného nepochopení lze spatřovat již v době existence Rakousko-Uherska, kdy byla vůči nemaďarským etnikům zaváděná násilná maďarizace. Za další zlomovou událost je považována Trianonská smlouva, která vytyčila nové hranice a zároveň byla tvůrcem novodobé maďarské menšiny na území Slovenska. Přestože se tyto události odehrály ještě před rokem 1945, jsou natolik podstatné, že bylo nutné je alespoň v krátkosti na pozadí historického vývoje zmapovat.

Je důležité si uvědomit, že maďarská menšina na Slovensku de facto od svého vzniku až do současnosti představuje státotvorní autochtonní minoritu, která ovšem zůstala žít za hranicemi svého národního státu. Zásadním problémem v této fázi slovensko-maďarského vztahu je skutečnost, že postavení tohoto maďarského obyvatelstva na území

Slovenska nebylo vždy menšinové. A z toho důvodu majoritní skupina na tuto menšinu pohlížela z hlediska potenciální iredenty.²²⁹ Takové minority znamenají pro každou majoritní společnost větší hrozbu než menšiny, které jsou z různých důvodů státoporně neschopné. V případě Slovenska a maďarské menšiny se ukázaly tyto obavy jako opodstatněné.

Jako zcela zásadní se pro maďarskou menšinu ukázaly první poválečné roky, tedy období mezi lety 1945–1948. Z práce vyplývá, že toto historické období zanechalo ve slovenských Maďarech hlubokou stopu, a to především kvůli mnohým tíživým a do dnešní doby diskutabilním opatřením. Následky, které pro maďarské obyvatele z tohoto období vyplývají, jako byla reslovakizace či nucené práce v Čechách, zatížily slovensko-maďarské vztahy na dlouhou dobu. I v současnosti se k tomuto temnému období navrácí jak slovenská odborná i laická veřejnost. Kritizována je samotná snaha o přímou likvidaci maďarské menšiny, o niž se československá vláda do roku 1948 nepokrytě snažila. Slovenské Maďary měl jednoduše potkat stejný osud jako německou menšinu. Stejný pocit křivdy, který si Slováci odnesli z vídeňské arbitráže, si nesou Maďaři z těchto poválečných let.

Jak z práce vyplývá, základní příčinou, od které se odvíjí v současnosti problematiku slovensko-maďarské vztahy, je nejen veliká historická zátěž, která spadá již do doby existence Rakousko-Uherska, ale také vysoká kulturní a společenská uzavřenost maďarského etnika od většinové společnosti, která neustále přetrvává. Hlavním znakem této uzavřenosti je aktivní schopnost užívání maďarského jazyka, protože znalost mateřského jazyka je jednou ze základních podmínek udržení národního povědomí. Proto se tradiční oblasti sporu mezi slovenskou majoritou a maďarskou minoritou staly vzdělávací a jazyková oblast. Tato skutečnost je platná od samotného počátku vzniku problému maďarské

²²⁹ *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě. Slezský ústav Slezského zemského muzea, s. 15.*

menšiny na Slovensku až do dnešní doby. Z toho důvodu bylo této problematice v práci věnováno dostatek prostoru.

Po roce 1989 se maďarské menšinové obyvatelstvo začalo více zapojovat nejen do politického, ale i společenského a kulturního života. Vývoj od roku 1989 do současnosti jasně naznačuje, že Slovenská republika musí s maďarským obyvatelstvem do budoucnosti počítat jako s kompaktním jazykově odlišným etnickým celkem. Důležitou roli v tomto případě hraje silná politická reprezentace, rozvinutá struktura kulturních a společenských institucí, se silným zázemím a vazbami na sousední maďarský stát. Přístup Slovenské republiky a slovenských občanů k maďarské menšině do jisté míry ovlivnil proces evropské integrace.²³⁰ Avšak přes veškeré snahy, které měly vést ke zlepšení vztahu Slováků a Maďarů na Slovensku, v současnosti stále přetrvává mezi těmito národy spíše vzájemný nepřátelský postoj. Soužití těchto dvou národů na území Slovenska vedl a stále vede ke skrytým, ale i zcela zřetelným atakům.

Slovensko mělo a stále má k Maďarsku zcela osobitý vztah, který byl vytvořen a ovlivněn existencí právě maďarské menšiny na území Slovenska. Přes postupné utlumení příliš vysoké maďarské obhajoby národních zájmů maďarských menšin na cizím území, zůstává i nadále problematika maďarské menšiny na území Slovenska hlavním hybatelem slovensko-maďarských vztahů.

²³⁰ GAJDOŠ, M. a kol., *Národní identita a hodnoty společnosti: Otázky etnických menšin*. In: *Zborník analyticko-prognostických štúdií k prognóze rozvoja Slovenska do roku 2010*, Bratislava: Prognostický ústav SAV, 2002, s. 36–40.

16 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAJCURA, I., *Cesta k internacionálnej Jednote*, Bratislava: Pravda, 1983.
2. ČAPKA, F., LUNEROVÁ J., *Tragédie mnichovské dohody: skutečná fakta a odhalené mýty*, Brno: Computer Press, 2011, 152 s. ISBN 978-80-251-3376-7.
3. DANČÁK, B., FIALA P., *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, Brno: Masarykova univerzita , Mezinárodní politologický ústav , 2000, 316 s. ISBN 80-210-2388-0.
4. DEÁK, L., *Hra o Slovensko. Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933–1939*, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1991, 240 s. ISBN 80-224-0370-9.
5. DEÁK, L., *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918–1920: zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14.–15.6.1994*, Martin: Matica slovenská, 1995, 181 s. ISBN 80-7090-345-7.
6. DEJMEK, J., KUKLÍK J., NĚMEČEK J., *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: tři české hlasy v diskusi*, Praha: Historický ústav AV ČR, 1999, 101 s. ISBN 80-728-6001-1.
7. DÉRER, I., *K revisi trianonského míru: Řeč proslovená v poslanecké sněmovně N. S.*, Praha, 1928, 43 s.
8. Druhá správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v Slovenskej republike, Bratislava. In: Bratislava, 2008, 164 s.

9. FÁBRY, Z., PEÉRY, R., SZALATNAI, R., *Obžalovaný prehovorí: dokumenty z dejín Maďarov v Československu*, Bratislava: Kalligram, 1994, 236 s. ISBN 80-714-9040-7.
10. FROMMER, B., *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*, Praha: Academia, 2010, 504 s. ISBN 978-802-0018-380.
11. GAJDOŠ, M., KONEČNÝ, S., *Postavenie Rusínov -Ukrajincov na Slovensku v rokoch 1948–1953*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, 153 s. ISBN 80-852-7036-6.
12. HALÁSZ, I., *Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí*, Bratislava: Kalligram, 2011, 233 s. ISBN 80-810-1435-7.
13. HAVELKA, J., *Práva a povinnosti místní školní rady a místního výboru školního pro školy menšinové*, Praha: Státní nakladatelství, 1926, 79 s.
14. HETÉNYI, M., *Slovensko-maďarské pomedzie v rokoch 1938–1945: Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933–1939*, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2008, 216 s. ISBN 978-808-0944-445.
15. HOUDEK, F., *Kapitulácia Maďarov v roku 1918*, Bratislava: EKO-KONZULT, 2007, 71 s. ISBN 978-80-8079-065-3.
16. HRONSKÝ, M., *Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920*, Bratislava: Národné literárne centrum, 1998, 327 s. ISBN 80-888-7814-4.
17. HÜBL, M., SKŘENKOVÁ, E., *Češi, Slováci a jejich susedé: úvahy, studie a polemiky z let 1979–1989*, Praha: Naše vojsko, 1990, 192 s. ISBN 80-206-0279-8.

18. CHURAŇ, M., *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*, Praha: Libri, 2001, 157 s. ISBN 80-7277-062-4.
19. IRMANOVÁ, E., *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem: Albis International, 2005, s 238. ISBN 80-86067-67-X.
20. IRMANOVÁ, E., *Maďarsko v éře sovětizace: mezinárodní a politické aspekty*, Ústí nad Labem: Albis International, 2008, 378 s. ISBN 978-808-6971-995.
21. IVANKA (VACOVSKÝ), M., *Slováci a Maďaři: Politicko-historická úvaha*, Bratislava: Academia, 1910, 65 s.
22. KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945–1948*, Praha: Panorama, 1990, 245 s. ISBN 80-703-8193-0.
23. KISSINGER, H., *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Prostor, 1999, 946 s. ISBN 80-726-0025-7.
24. KONTLER, L., PRAŽÁK, R., *Dějiny Maďarska*, Praha: Lidové noviny, 2001, 602 s. ISBN 80-710-6405-X.
25. KOVÁČ, D., *Dějiny Slovenska*, Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2011, 434 s. ISBN 978-807-4220-999.
26. KŘEN, J., *Dvě století střední Evropy*, Praha: Argo, 2005, 1109 s. ISBN 80-7203-612-2.
27. KUKLÍK, J., *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. In: JECH, K. a kol., *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky: studie a dokumenty 1940–1945*, Brno: Doplněk, 2003, s. 19–75. ISBN 80-7239-132-1.

28. KURAL, V. a kol., *Sudety pod hákovým křížem*, Ústí nad Labem: Albis International, 2002, 547 s. ISBN 80-860-6766-1.
29. KVAČEK R. a kol., *Československý rok 1938*, Praha: Panorama, 1988, 301 s. ISBN 978-80-87286-11-1.
30. LONDÁK, M., *Dějiny Slovenska v datech*, Bratislava: Slovart, 2008, 885 s. ISBN 978-80-7277-187-5.
31. MALÝ, K. a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha: Linde Praha a.s., 1999, 572 s. ISBN 80-7201-167-7.
32. MASARYK, J., *Jan Masaryk - projevy, články a rozhovory 1945–1948*. Editor Konečný, M., Lehmannová, Z., Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998, 505 s. ISBN 80-707-9022-9.
33. *Národní listy. Praha, ze dne 2. srpna 1936, č. 210. ISSN 1214-1240.*
34. *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí: sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, Opava 2002. ISBN 80-862-2440-6.
35. PÁSTOR, Z., *Slováci a Maďari*, Martin: Matica slovenská, 2011, 250 s. ISBN 978-808-1280-047.
36. PEHR, M., *Zápas o nové Československo 1939–1946: válečné představy a poválečná realita*, Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2011, 237 s. ISBN 978-807-4220-821.
37. PETRÁŠ, R., *Menšiny v komunistickém Československu: právní a faktické postavení národnostních menšin v českých zemích v letech 1948–1970*, Praha: VIP Books, 2007, 490 s. ISBN 80-737-9011-4.

38. PITHART, P., *Osmádesátý*, Praha: Rozmluvy, 1990, 314 s. ISBN 0-946352-43-7.
39. PODOLÁK, P., *Národnostné menšiny v Slovenskej republike: z hľadiska demografického vývoja*, Martin: Matica slovenská, 1998, 91 s. ISBN 80-709-0506-9.
40. PRAŽÁK, R., *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, Praha: Libri, 2010, 534 s. ISBN 978-80-7277-391-6.
41. ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*, Bratislava: Kalligram, 2009, 235 s. ISBN 978-80-8101-237-2.
42. SADÍLEK, P., CSÉMY, T., *Maďari v České republice: Magyarok a Cseh Köztársaságban: 1918–1992*, Praha: Svaz Maďarů žijících v Českých zemích, 1993, 179 s. ISBN 80-900-0277-3.
43. SANAKOJEV, Š. P., CYBULEVSKIJ, B. L., *Teherán - Jalta - Postupim: Sborník dokumentů*, Praha: Svoboda, 1973, 356 s.
44. SCHELLE, K. *Meziválečné Československo a Evropa: vliv evropských záležitostí na meziválečné Československo a československých poměrů na Evropu v případových studiích*, Ostrava: Key Publishing, 2008, 100 s. ISBN 80-870-7198-0.
45. SKUTNABB-KANGAS, T., *Menšina, jazyk a rasizmus*, Bratislava: Kalligram, 2000, 297 s. ISBN 80-714-9351-1.
46. SOBOTA, E., *Národnostní autonomie v Československu?* Praha: Orbis, 1938, 123 s.
47. SOUKUP, L., MALÝ, K., *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Praha: Karolinum, 2004, 914 s. ISBN 80-246-0863-4.

48. STANĚK, T., *Německá menšina v českých zemích, 1948–1989*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993, 282 s. ISBN 80-852-4129-3.
49. STANĚK, T., *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu-srpnu 1945*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996, 231 s. ISBN 80-852-4199-4.
50. SVOBODOVÁ, K., *Maďarská menšina ve slovenské politice*, Brno, 2007, s. 11. Bakalářská diplomová práce. Fakulta sociálních studií, MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. Vedoucí práce JUDr. Mgr. Ivo Pospíšil Ph.D., s.
51. ŠUTAJ, Š., *"Akcia Juh" - odsun Maďarov zo Slovenska do Čiech v roku 1949: studia*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, 84 s. ISBN 80-852-7014-5.
52. ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v procesoch transformácie po roku 1989: (identita a politika): teoretická a empirická analýza dát zo sociologicko-psychologického a historického výskumu*, Prešov: Universum, 2006, 140 s. ISBN 80-890-4641-X.
53. ŠUTAJ, Š., *Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945–1948*, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1993, 196 s. ISBN 80-224-0209-5.
54. ŠUTAJ, Š., *Nútené presídľovanie Maďarov do Čiech*, Prešov: Universum, 2005, 156 s. ISBN 80-890-4629-0.
55. THURZO, F., *Jednotnosť a decentralizácia: Glosy k novej ústave*, Bratislava: Turčianský Svätý Martin, 1947, 81 s.

56. UJVÁRY, Z., *Bezdomovcem ve své vlasti*, Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 1994, 100 s. ISBN 80-900-0494-6.
57. *Ústava republiky Československé*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, 20 s.
58. ZELENÁK, P., *Slovensko-maďarské vzťahy v 20. Storočí*, Bratislava: Slovak Academic Press, 1992, 112 s. ISBN 80-900-4424-7.

17 PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKŮ A ČASOPISŮ

1. BOBÁK, J., *Resimilácia a tzv. reslovakizácia po roku 1945*. In: *Historický zborník 6*, Martin: Matica slovenská, 1996, s. 60–83. ISBN 80-7090-374-0.
2. GABZDILOVÁ, S., *Prejavy totalitarizmu vo vzdelávacom procese škol s vyučovacím jazykom maďarským na Slovensku v rokoch 1948–1953*. In: *K problémům menšin v Československu v letech 1945–1989: sborník studií*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 113–126. ISBN 80-7285-058-X.
3. GABZDILOVÁ, S., SÁPOSOVÁ, Z., *Maďarský krajský zákon*. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti: vzťahy a konflikty*, Prešov: Universum, 2005, s. 144–152.
4. GAJDOŠ, M. a kol., *Národní identita a hodnoty společnosti: Otázky etnických menšin*. In: *Zborník analyticko-prognostických štúdií k prognóze rozvoja Slovenska do roku 2010*, Bratislava: Prognostický ústav SAV, 2002, s. 36–40. ISSN 1335-1974.
5. HAMBERGER, J., *Strana maďarskej koalície v slovenskej vláde*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšin, 2008, s. 117–128.
6. IRMANOVÁ, E., *Jednání o míru s Maďarskem, 1945–1947*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 139–162. ISSN 1213-3299.
7. LÁSZLO, B., *Maďarské národnostné školstvo*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej*

- únie, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, s. 199–258, ISBN 978-80-89249-16-9.
8. NAGY, K. *Hungarian Minority Education in Czechoslovakia: A Struggle for Ethnic Survival*. In: *Hungarian studies review. Forgotten Minorities: The Hungarians of East Central Europe*, Toronto: University of Toronto Press, 1989, s. 57–67. ISSN 0713-8083.
 9. NOSKOVÁ, H., *Národnostní menšiny v Československu a rok 1989*. In: *Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac*, Praha: Klub slovenskej kultúry, 2009, s. 1–3. ISSN 1213-0249.
 10. OLEJNÍK, M., *Vzťahy slovenskej a maďarskej komunity na Slovensku v období prvej ČSR a po roku 1989 - rozdiely a podobnosti*. In: *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti: vzťahy a konflikty*, Prešov: Universum, 2005, s. 132–144. ISBN 80-89046-28-2.
 11. PRÍVAROVÁ, V., *Slovenská republika a Slováci v Maďarsku*. In: *Slováci v Maďarsku: zborník z medzinárodnej konferencie, Šamorín, 27. septembra 2007 = Magyarországi szlovákok: nemzetközi konferencia, Somorja, 27. szeptember 2007*, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, s. 27–36. ISBN 978-80-89249-17-6.
 12. SECHTER, J., *Trianon podruhé*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha: CEP: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 163–167. ISSN 1213-3299.
 13. SZARKA, L., *Menšinový politický pluralizmus a budovanie komunitnej identity maďarskej menšiny. Činnosť maďarských strán na Slovensku v rokoch 1989–1998*. In: *Maďaři na Slovensku (1989–2004) Súhrnná správa. Od zmeny režimu po vstup do európskej únie*, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008, s. 89–112. ISBN 978-80-89249-16-9.

14. ŠAMANOVÁ, G., *Národnost ve sčítání lidu v českých zemích: časopis Centra pro výzkum veřejného mínění*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, *Naše společnost 1*, 2005, s. 10–15.
15. ŠUTAJ, Š., *Variácie stop Trianonu v politickej pamati*. In: *Trianonská smlouva: devadesát let poté: sborník textů*, Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 69–96. ISSN 1213-3299.
16. ZAVACKÁ, K., *Ľudské - občianske práva a slobody na Slovensku po vzniku Československa*. In: *Sborník přednášek ze semináře občan - národ - stát: Vznik nových států v Evropě na začátku 20. století*, Praha: Pedagogická fakulta Uk v Praze, 1996, s. 90–95.

18 INTERNETOVÉ ZDROJE

1. DRBOUT, KOŽŮRIK, *Maďaři na Slovensku* [online] Hospodářská a kulturní studia PEF ČZU v Praze, 2009. Dostupný z: http://krajane.czu.cz/geografie-nab/doku.php?id=madari_na_slovensku
2. CHOCHOLATÝ-GROGER, F., *Dekrety prezidenta republiky. CS Magazín: Český a slovenský zahraniční časopis* [online]. [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2007031045>
3. JANCURA, V., *Historik: Vyhostených už raz odškodnili*. In: *Pravda.sk* [online]. [cit. 2012-03-24]. Dostupné z: <http://spravy.pravda.sk>
4. K postavení slovenské menšiny v Maďarsku dříve a dnes. *České národní listy* [online]. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/K_postaveni.htm
5. KOPA, O., *Postavení politických stran maďarské národnostní menšiny ve slovenském stranickém systému*. In: *Středo Evropské politické studie Central European political studies review*, Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=341>
6. Maďarská nezávislá iniciativa. *Týždeň* [online]. 2009 [cit. 2012-04-05]. ISSN 1336-653X. Dostupné z: <http://www.tyzden.sk/tyzden-kauzy/november-1989/cast/madarska-nezavisla-iniciativa.html>
7. Národnostné a etnické menšiny. *Dopady vstupu do EU: Vyzia vývoja SR do roku 2020* [online]. 2006 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: http://www3.ekf.tuke.sk/re/Dopady%20vstupu%20do%20EU/V%edzia%20v%fdvoja%20SR%20do%20roku%202020_IVO/
8. OROSZ, L., *Maďarská národnostná menšina na Slovensku a legislatívne zmeny v jej postavení po roku 1989*. In: *Človek a*

spoločnosť: CaS: internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied, Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2008. ISSN 1335-3608. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2008/>

9. *Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna* [online]. 10. 4. 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: www.psp.cz
10. PEJŠA, R., KOČIŠOVÁ, S., *K problematice československo-maďarských kulturně-společenských vztahů ve 20. letech 20. století, na příkladu kulturně-společenských aktivit maďarského spolku MAKK*. In: *Sborník k 70. narozeninám prof. R. Pražáka*, Brno 2006, s. 159–181. [online] [cit. 2012-03-25]. Dostupný z <http://kses.ff.cuni.cz>.
11. PEJŠA, R., *Maďarsko a maďarská menšina v prostoru střední Evropy před a po vstupu do EU*, [online] [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.robertpejsa.cz/data/image/CLANKY/Madarsko%20mensina>
12. SÝKOROVÁ, D., *Apponyi Albert*[online]. Petit press, 2006 [cit. 2012-02-29]. ISSN 1335-4418. Dostupné z: <http://encyklopedia.sme.sk>
13. Szlovákiai Magyar és Közművelődés Szövetségi. *Csemadok* [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.csemadok.sk/>

19 RESUMÉ

This diploma work concentrates on all of the essential historical events influencing the forming of Slovak-Hungarian relationships. The work includes the historical interpretation of the Slovak-Hungarian relationships since the end of the WWII up to the present, with a special focus on the Hungarian minority living in Slovakia. This minority has been the biggest one in the country since the end of the WWI. Although the work concentrates on events after the year 1945, it was not possible to omit the important events prior to this date. Since especially the events prior to the end of the WWII strongly influenced the creation and evolution of the Hungarian minority.

The work deals with the step by step forming of the Hungarian minority in Slovakia, it also interprets the current position of the minority in Slovakia as a result of a long-time historical forming. Backed by the historical events it watches and analyses the creation and existence of the Hungarian minority in the south of Slovakia. Therefore it was also necessary to deal with the events that occurred before the year 1945 but they are essential for complete understanding of the problem. The work conveys the view of Hungarian nation and the minority living in Slovakia by ordinary Slovak people and also analyses the view of the problem by the aforementioned.

The basic aim of the work is to find the answer to the questions of „Where the hatred of the Slovak people towards the Hungarian minority originates from?“ and „How did the relationship of the two nations (which is now full of only misunderstanding, disregard and even hatred) developed?“ Where is the basis of this growing conflict? Which events caused such a big grudge, that neither side is willing to forgive? Or are they only prejudices passed down from generation to generation without a factual or reasonable basis? The Slovak and Hungarian people sharing the space of one state suffer from a tremendous social tension. On one hand there are Slovaks as

the majority, on the other hand the Hungarians as the minority traditionally living in the area. The work answers not only these questions to help at least partly understand the current situation in Slovakia.